bak i

Pilegrim i Nord – innsyn og utsyn

Nordland på det nasjonale og internasjonale pilegrimskartet – et forprosjekt

1 Forord 3
2 Bakgrunn for forprosjektet 4
2.1 Prosjektmål 5
2.2 Avgrensninger 5
2.3 Organisering 6
2.4 Samarbeidspartnere 6
3 Pilegrim 7
3.1 Pilegrim i historisk perspektiv 7
3.2 Kystpilegrim 7
3.3 Pilegrimstradisjoner i Norge 7
3.4 Pilegrimsled langs kysten 11
3.5 Den moderne pilegrim 12
4 Erfaringer fra andre pilegrimssatsinger 14
4.1 Nasjonale pilegrimsleder 14
4.2 Profil for pilegrimsleder i nord 16
4.3 Forlenging av leden 16
4.4 Kriterier for etablering av pilegrimsled 18
4.5 Suksesskriterier fra kystpilegrimsleia Rogaland-Nidaros 19
5 Internasjonale satsinger 19
5.1 Røst – Vadstena --- Italia– Røst 19
5.2 Canterbury 20
5.3 Sjømannskirken i London 21
5.4 Barentsregionen 21
6 Pilegrimsressurser i Sør-Hålogaland 22
6.1 Kirkelige ressurser 22
6.2 Samiske perspektiver 24
6.3 Pilegrimer I et flerkulturelt og interreligiøst samfunn 25
6.4 Historiske ressurser 25
6.5 Infrastruktur 26
6.6 Lokale og regionale ressursmiljøer 27
6.7 Tilknytning til reiseliv i Nordland 29
6.8 Etablerte pilegrimsaktiviteter i Sør-Hålogaland 29
7 Samarbeidspartnere for videre satsing 32
7.1 Nordland fylkeskommune 32
7.2 Nasjonalt pilegrimssenter 32
7.3 Nidaros Pilegrimsgård 32
7.4 Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg 32
7.5 Prostier og menigheter 33
7.6 Kommuner og regionråd 33
7.7 Museene 33

7.8 Universiteter 33
7.9 Reiseliv 34
7.10 Elias Blix-prosjektet 34
7.11 Regionalt senter for kirkehistorie 34
7.12 Andre samarbeidspartnere 34
8 Pilegrimsseilas fra Bodø til Trondheim 35
8.1 Bakgrunn for testturen 35
8.2 Erfaringer underveis 35
8.3 Planlegging og gjennomføring 36
8.4 Felles erfaringer fra pilegrimsseilasene 36
8.5 Kritiske suksessfaktorer for videreføring 37
9 Resultater fra forprosjektet 37
9.1 Måloppnåelse i forprosjektet 37
10 Plan for hovedprosjekt 38
10.1 Mål for hovedprosjektet 39
10.2 Delmål for hovedprosjektet 39
10.3 Ressurser som grunnlag for videre satsing 39
10.4 Verdiskapingspotensial og pilegrimspilarene 40
10.5 Organisering av hovedprosjektet 41
10.6 Prosjektavgrensinger 42
10.7 Målgruppe 43
10.8 Tiltak og fremdriftsplan 44
10.9 Kostnader og finansiering 45

1 Forord

De første kristne ble kalt veien. Vandring og reise til lands og til vanns er et hovedmotiv i vår kristne tradisjon.

"Gud velsigne din utgang og de inngang" heter det i en gammel pilegrimssalme. Vi hører ordene ved hver dåp i Den norske kirke. I den kirkelige pilegrimstradisjonen var målet for reisen et hellig sted, en kirke, en kilde, en relikvie etter en helgen. Målet kunne være sammensatt: det kunne være bot, selvpålagt eller gitt av kirken som straff. Det kunne være egen eller andres helbredelse fra sykdom og nød. Eller bare en lengsel etter et møte med noe annerledes, noe helt, noe dypt, noe ordentlig, noe hellig.

Veien over land og hav var ofte strabasiøs og farlig. Reisen ble for mange en del av målet. Langs ruta møtte en andre --- både pilegrimer og lokalmiljøer. Det var gudstjenester og fester. Men også stillhet og ensomhet. Andakt og gudstjeneste på mange plan og i mange former.
Pilegrimsreisen er blitt gjenoppdaget og fornyet i vår tid. Som en del av livsreisen. I vår protestantiske tradisjon er det mindre fokus på relikvier og underfortellinger. Det dreier seg likevel om en ytre reise til et konkret mål, som samtidig er en åndelig reise med en lengsel etter noe annerledes, noe hellig.

Og havet var viktig. Båten uunnværlig. Hvordan kom Thomas-tradisjonen fra Canterbury til Gildeskål? Hvordan skulle en få fraktet kirkefisk fra Vågan til Nidaros? Nidarosdomen og Olavstradisjonen står fram med en egen historisk tyngde. Men Domen og erkebispesetet er knapt tenkelig uten rikdommene fra nord.

I dag er Nidarosdomen lagt inn i et europeisk nettverk av pilegrimsmål. Men det europeiske pilegrimskartet stanser der, i Trondheim. De moderne rutene har til nå kommet over fjellet og til fots. Kysten, havet og båten har manglet, både sydfra og nordfra. Et fornyet fokus på båtreisen som pilegrimsferd har bragt kyst-Norge og dermed også Nord-Norge inn i bildet. Og det er her vi nå for alvor ønsker å melde oss på fra Hålogaland, i denne omgang Sør-Hålogaland bispedømme som svarer til Nordland fylke.

Vi legger fram en rapport som sier noe om de muligheter en pilegrimsled langs kysten kan ha. Vi har nettopp gjennomført en "pilotreise" til Olavsfesten i Nidaros den 28/29 juli i år. Og vi har sett på pilegrimsideens lokale muligheter med fokus på vandrings- og reisetradisjoner knyttet til lokale kirker og helligsteder.

Prosjektet er folkekirkelig. Det dekker både kultur og lokale tradisjoner/lokalhistorie. Det involverer lokalt nærings- og reiseliv og med den naturlige tilknytning til de mange kirkestedene langs vår langstrakte kyst.
Rapporten til dette forprosjektet er tydelig på at vi har et stort potensiale også her i vårt bispedømme, i Nordland. Vi tror at tida nå er inne for å komme et viktig skritt videre og bringe vår landsdel inn i den større pilegrimsbølgen som er blitt en del av vår tid.

Jeg vil benytte anledningen til å takke Nordland fylkeskommune for viktig støtte til dette forprosjektet, Riksantikvaren for støtte til årets pilegrimsreise til Olavsfestdagene og ikke minst Hanne Jakhelln for hennes dyktige ledelse av dette forprosjektet som har hatt den talende tittelen: "Pilegrim i Nord --- innsyn og utsyn".

Bodø 29.8.2014, en måned etter Olavsfesten.

+Tor B Jørgensen
Biskop i Sør-Hålogaland

2 Bakgrunn for forprosjektet

I 2011 presenterte Gildeskål kirkelige fellesråd et forprosjekt om Gildeskål kirkested hvor blant annet muligheten for et regionalt pilegrimssenter i Gildeskål ble luftet. Dette var et lokalt initiativ som motiverte flere til videre arbeid med ei pilegrimssatsing i Nordland. Det kom også ei utfordring fra Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg om å skape pilegrimsaktivitet i nord. Dette førte til at biskopen i Sør-Hålogaland, Tor Berger Jørgensen, i 2012 tok initiativ til å starte et arbeid med å undersøke grunnlaget for å etablere en pilegrimsled langs kysten av Nordland.

Prosjektet har som mål å sette Nordland på det nasjonale og internasjonale pilegrimskartet ved å få i gang langsiktig og målrettet arbeider med pilegrimsvandringer og pilegrimsseilaser, og ved å involvere aktører som gir god kraft i dette arbeidet. Satsingen forventes å få både et historisk faglig innhold og et åndelig innhold samt åpne nye mulighet for verdiskaping i et reiselivsmarked. Forprosjektet skal legge til rette for et hovedprosjekt med en strategi for videre arbeid. Prosjektet skal utnytte synergier ved samhandling med Elias Blix-prosjektet og Nordlandsmuseets satsing på regional kirkehistorie.

Pilegrimsarbeidet omfatter mange virksomhetsområder. Innenfor kirken ser vi at pilegrimsmotivet i vår tid opplever en form for renessanse. Pilegrimsbevegelsen vokser og antall vandrere øker for hvert år i hele Europa og også her i Norge. Gamle og nye leder merkes, det etableres overnattingsplasser og pilegrimsmottak, det inviteres til gudstjenester og kulturarrangement langs veiene og det arrangeres korte og lange pilegrimsturer. Den voksende pilegrimsbevegelsen tolkes ofte som et uttrykk for «tidens åndelige lengsel». Pilegrimsreiser gir i tillegg muligheter for å komme tettere på naturen og koble den åndelige opplevelsen opp mot flere elementer innenfor både kultur og natur.

I Nordland arbeides det parallelt med tilrettelegging av aktivitet og ruter opp mot back-packer turister og sykkelturisme langs kystriksveien. Folkehelsearbeidet i Nordland er svært aktivt og gir grunnlag for økt satsing tilknyttet til dette. Verdiskapingspotensialet for ei videre satsing har både sosiale, kulturelle, miljømessige og økonomiske sider ved seg og inngår i det helhetlige produktet.

Regjeringen har utarbeidet en strategi for sin pilegrimssatsing. Det overordnede målet er at pilegrimsleden skal gi mulighet for vandring gjennom et landskap som er rikt på natur-, kulturarv- og kulturopplevelser. Den skal tas vare på som en viktig del av den europeiske kulturarven og gi et unikt møte med norsk natur, kultur og kirkeliv. Strategien skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs leden gjennom økt bruk av den. Pilegrimssatsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsettinger på en rekke samfunnsområder innenfor miljø, næring, kirke og kultur. Pilegrimsledene til Nidaros ble reetablert i 1997 som resultat av et prosjekt som Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren ledet på oppdrag av Miljøverndepartementet. Senere har flere leder mot Nidaros blitt godkjent.

I 2007–2010 har Pilotprosjekt Pilegrimsleden koordinert og stimulert arbeidet med skjøtsel og merking, informasjon og markedsføring, etablering av overnattingstilbud, organisering av vandringer og andre aktiviteter med mer. Prosjektet har vært ledet av Den norske kirke og fylkeskommunene, og har vært del av Miljøverndepartementets verdiskapingsprogram på kulturminneområdet. Kirkeminister Trond Giske lanserte i 2009 en pilegrimssatsing med et nasjonalt pilegrimssenter og fem regionale pilegrimssenter, som en oppfølging av Kirke-departementets utredning "På livets vei". Gjennom bevilgning i statsbudsjettet 2010 ble de fem regionale sentrene etablert, knyttet til den godkjente leden gjennom Gudbrandsdalen mellom Oslo og Nidaros. Bevilgningen til de regionale sentrene ble videreført i 2011.

Høsten 2012 ble Nasjonalt Pilegrimssenter (NPS) etablert. Senteret er tilknyttet Riksantikvaren, med årlige bevilgninger fra de berørte departementene. Bevilgningene skal også bidra til finansiering av

de regionale pilegrimssentrene som skal opprettes etter hvert. Arbeidet med en kystled fra Stavanger til Nidaros er allerede igangsatt som eget prosjekt. Dette vil kunne danne grunnlag også for arbeidet med en kystled nordfra. Det er særlig viktig for oss å klarlegge kriterier for godkjenning av kystleder sammen med NPS og Stavanger-prosjektet og etablere samarbeid videre. Arbeidet med å kartlegge muligheter for en pilegrimsled langs kysten av Nordland føyer seg inn i rekken av andre nasjonale satsinger og er et bindeledd mellom Nidaros og den nordligste landsdelen.

2.1 Prosjektmål

2.1.1 Hovedmål

Forprosjektet har hatt følgende hovedmål:

> *Legge til rette for et hovedprosjekt og en strategi for videre arbeid som omfatter både kortsiktige og langsiktige tiltak.*

2.1.2 Delmål

- Innhente og dokumentere informasjon om pilegrimssatsing i Norge og internasjonalt som ei satsing i Nordland kan bygge på
- Innhente og dokumentere informasjon om pilegrimsarbeid og ressurser i Sør-Hålogaland/Nordland
- Informere om prosjektet og forankre det i regionrådene og i prostiene
- Presentere målene for hovedprosjektet og få innspill til dette
- Konkretisere og prioritere ressurser som det videre arbeidet kan bygge på
- Utvikle nettverk for det videre arbeidet
- Bidra til planlegging av test – og markedsføringstur i 2014

Arbeidsgruppen kom tidlig frem til at det ville være viktig å synliggjøre tilgjengelige ressurser visuelt i etterkant av forprosjektet, for å inspirere og stimulere til videre satsing både regionalt og lokalt.

> Forprosjektet skal synliggjøre pilegrimsressurser og muligheter visuelt gjennom grunnlag for et pilegrimskart for Nordland som skal inspirere til ulike pilegrimsferder og -aktiviteter.

2.2 Avgrensninger

Forprosjektperioden har vart fra desember 2013 til 15. august 2014. Det geografiske området er avgrenset til: Sør-Hålogaland bispedømme har samme avgrensing som Nordland fylke, som består av 44 kommuner, 8 prostier og 87 sogn. Prostiene har tilnærmet samme inndeling som regionene i Nordland. Forprosjektet har hatt som mål å avklare mulighetene for ei videre satsing på etablering av en fungerende kystled gjennom Nordland til Nidaros.

Geografisk er forprosjektet definert innenfor Sør-Hålogaland bispedømmes grenser, altså Nordland fylke. Det er likevel sett på linjer både nordover mot Trondenes, og sørover gjennom Nord-Trøndelag, fordi dette gir sammenhengende ruter mot Nidaros, også i historisk perspektiv.

Grane og Hattfjelldal har ikke kystlinje, men representerer ressurser både i forhold til samiske tradisjoner og ikke minst kobling mot Sverige.

2.3 Organisering

Sør-Hålogaland bispedømme har vært prosjekteier og prosjektansvarlig for forprosjektet, gjennom vedtak i bispedømmerådet våren 2013[1]. Bispedømmerådet legger til grunn at resultatene fra forprosjektet skal være utgangspunkt for ei eventuell videre satsing som rådet skal ta stilling til. Nordlandsmuseet ble leid inn som prosjektleder i perioden, og har hatt ansvar for oppfølging av prosjektet, prosjektdesign, økonomi og rapportering. I tillegg ble det satt sammen ei arbeidsgruppe som har hatt et felles ansvar for å innhente informasjon til prosjektet, forankre det hos samarbeidspartene og utarbeide mål og retning for hovedprosjektet.

Arbeidsgruppen har hatt følgende sammensetning:

Hvem	Hva	Rolle
Inger Johanne Lindahl	SHBR	Prosjektansvarlig (PA)
Thoralf Fagertun	SHBR	Kulturansvarlig
Solveig Seines	SHBR	Diakoniansvarlig
Eivind Ørum	Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg og sogneprest i Gildeskål	Nasjonal og lokal kirkelig kontakt
Rannveig Klæboe Essarti	Nordland fylkeskommune	Rådgiver for kulturnæringer og delvis reiseliv
Petter Kjærnes	Elias Blix prosjektet	Kontakt mot Gildeskål. pilegrimskommunen og Canterbury-prosjektet
Hanne K. Jakhelln	Nordlandsmuseet	Prosjektleder (PL)

I tillegg til dette har både biskopen, kirkefagsjef og andre fra Sør-Hålogaland bispedømmeråd deltatt i arbeidsmøter underveis.

2.4 Samarbeidspartnere

Forprosjektet har definert en del sentrale samarbeidspartnere som det har vært dialog med underveis i prosjektperioden. Det har vært fokusert på å etablere kontakt med partnere innenfor de fire pilegrimspilarene, miljø/folkehelse, næring, kirke og kultur. Disse har gitt uvurderlige innspill

[1] Vedtak i sak 013/13 Pilegrimsprosjektet i Sør-Hålogaland bispedømmeråd

underveis i prosessen og er viktige samarbeidspartnere i den videre utviklingen av en kystled gjennom Nordland.

3 Pilegrim

3.1 Pilegrim i historisk perspektiv

Begrepet pilegrim kommer av det latinske ordet peregrinus som betyr fremmed eller utenlandsk. En pilegrim er en person som alene eller i flokk foretar en reise til et hellig sted av åndelige årsaker. Pilegrimsreiser er et viktig trekk ved mange religioner, som hinduismen, islam, jødedommen og kristendommen, og det er særlig steder der sentrale religiøse hendelser har funnet sted som utgjør viktige pilegrimsmål (Molland 1968:292). Pilegrimsreisene har gjennom historien vært mange og hatt ulik karakter. De har likevel i stor grad handlet om at mennesker har anstrengt seg fysisk for å nå et åndelig mål (Prusac et al. 2009:7).

Historisk var pilegrimen en person som la ut på en reise med åndelig innhold eller mot et hellig mål. Mange hadde et håp om å bli friske for sykdom, andre la ut på reisen for å gjøre bot for ugjerninger. Andre igjen reiste av ren reise- eller eventyrlyst.

3.2 Kystpilegrim

Middelalderhistorien knyttet til pilegrimsreiser i Nord-Norge er ikke behandlet i stor grad. Historikere jobber med saken, men mye er fortsatt uutforsket. Det finnes svært lite dokumentasjon som viser pilegrimsaktivitet fra de to nordligste bispedømmene og sørover til Nidaros. Mange antar at pilegrimer har fulgt med jektefarten sørover, men dette er ikke dokumentert. Ved Tromsø museum finnes det et pilegrimsstempel med motiv av Olav den hellige som er funnet i nærheten av Trondenes kirke, så noe pilegrimsaktivitet må det ha vært, selv om det er vanskelig å si noe om hvor mye. Navn som "Korsholmen", "Korsvik" og navn knyttet til St. Olav m.m. kan gi signaler om at pilegrims- og Olavstradisjonen har gamle røtter i Nord-Norge.

Pilegrimer har til alle tider benyttet de vanlige ferdselsveiene for sine valfarter, og i norsk sammenheng betydde dette naturligvis bruk av kystleia som hovedferdselsåre[2]. Norvegr ble brukt om leia langs norskekysten, og det finnes mange minnesmerker langs kysten som også henviser til tidligere tiders kystleder. Dette er ressurser som det er spennende å ta fram i en satsing på pilegrim i nord. Her ligger det altså muligheter for å igangsette forskningsprosjekter både lokalt og regionalt for å synliggjøre pilegrimstradisjoner i nord.

3.3 Pilegrimstradisjoner i Norge

3.3.1 Kystleia fra nord knyttet mot pilegrimsferd

I Trondheim begynte valfarten til Olav den helliges grav kort tid etter hans død på Stiklestad i 1030. Det ble fort kjent at han måtte være en hellig mann og i 1031 ble han erklært hellig. I løpet av noen

[2] Havets pilegrimer, Olsen 2013

få år var pilegrimsfarten til Olav den helliges gravkirke så sterkt befestet at den var kjent langt utover i Europa. I denne først tiden lå kirken i Trondheim under erkebispesetet i Hamburg/Bremen. I 1070 skriver erkebiskopens "sekretær", historikeren Adam av Bremen, en bekrivelse av biskopens reise til kirken i nord, blant annet til Nidaros. I den forbindelse beskriver han pilegrimsferden til Nidaros:

> *Nordmennenes viktigste by er Trondheim. Den er nå prydet med kirker og besøkes av mange mennesker. Der ligger den høysalige konge og martyr Olavs legeme. Ved hans grav virker Herren den dag i dag de største helbredelsesundere. Og folk som tror at de kan hjelpes gjennom den hellige manns fortjenstfulle gjerninger, strømmer dit langveisfra. Hvis man seiler fra Ålborg eller Vendsyssel i Danmark, kommer man i løpet av en dag over til Viken, som er en by i Norge. Derfra holder man til venstre og seiler langs Norges kyst, og på den femte dagen når man fram til byen Trondheim. Man kan også ta en annen vei, som fører fra danskenes Skåne over land til Trondheim. Men denne veien over fjellene tar lengre tid, og ettersom den er farefull, unngås den av reisende.*[3]

3.3.2 Handel og ferdsel langs kysten

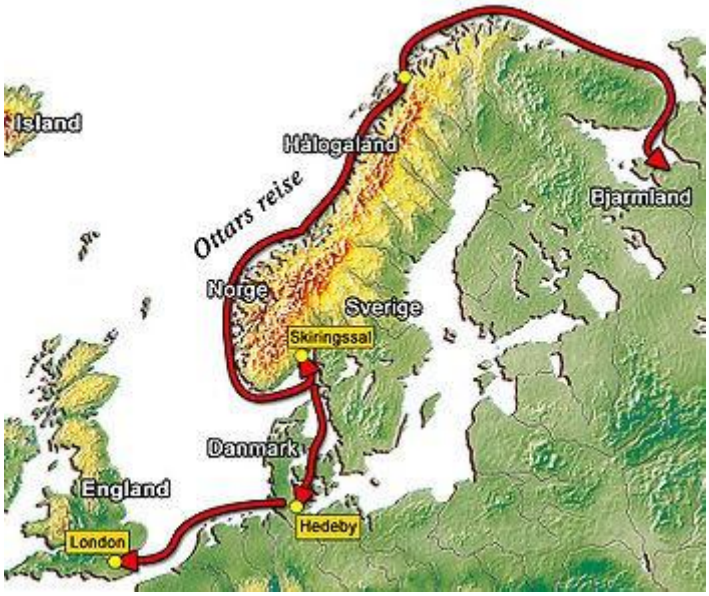

Kart over Ottars reiser, først nord til Nordishavet, deretter syd til London.[4]

Vi vet at handelsmenn fra Hålogaland seilte langs hele norskekysten for å drive handel lenge før Olav den Helliges tid. Sjøfareren og handelsmannen Ottar er kanskje den meste kjente historiske representanten fra Hålogaland, som er det gamle navnet på området nord for Trøndelag. Ottar levde sist på 800-tallet og gården hans lå lengst nord i Hålogaland, muligens ved Malangen. Mange forbinder vikingtiden med sjøfarere som kriget, plyndret og ranet slaver, men Ottar er et unntak i så

[3] **Kilde:** http://pilegrimsleden.no/no/about/historisk-om-pilegrimsvandring

[4] **Kilde:** http://no.wikipedia.org/wiki/Ottar_fra_H%C3%A5logaland

måte. Han drev med skinnvarehandel i inn- og utland, foruten oppdagelsesreiser i moderne forstand. Ottar seilte fra Hålogaland til England rundt år 890, og hvor den engelske kongen Alfred den store i Wessex fikk skrevet ned hans beretning om Hålogaland og om en ferd langs kysten til Kvitsjøen.

Det er dokumentert organisert tørrfiskhandel mellom Nord-Norge og Bergen så tidlig som 1150. Allerede da begynte tørrfisk å bli en viktig eksportvare til andre deler av Europa. Leia mellom Nordland og Bergen var hovedferdselsåre for både varer og folk gjennom mange hundrede år. Det er derfor sannsynlig at også pilegrimer har benyttet de samme båtene som fremkomstmiddel.

Noe senere har man dokumentert utstrakt fiskehandel og jektefart mellom Vågan (Vågar) og bebyggelse rundt Trondheimsfjorden. Her var det Vågans egen myntenhet som ble brukt som betalingsmiddel. Dette viser at denne handelsvirksomheten var veldig viktig, og at det har vært vesentlig trafikk og aktivitet langs kystleden fra tidlige tider.

Ottars reise østover viser at det tidlig har vært kontakt og handel nordover og østover. Pomorhandelen ble etablert mange hundre år senere og var en viktig handelsaktør for nordlendingene. Russerne kom sørover langs kysten og kjøpte sommerfisken og saltet den selv- Med seg i bytte hadde de viktige varer som korn. Pomorhandelen strakte seg så langt sør som til Bodø og var aktiv fram til første verdenskrig.

Olav den hellige er helgen i både de ortodokse kirkene og den katolske kirke. Han ble kanonisert i 1031, før det store bruddet mellom den ortodokse og katolske kirke i 1054. Det betyr at Olav den hellige har vært dyrket som helgen i både katolsk og ortodoks gudstro. Olav Haraldsson hadde mye kontakt med Russland og bodde en tid i eksil hos sin svoger, Jaroslav av Kiev.

Langs kysten i de to nordligste bispedømmene finner vi i dag spor etter en gammel Olavstradisjon både i kunst og utsmykning fra de gamle middelalderkirkene som ble bygget i katolsk tid og i skoltesamisk tradisjon eksempelvis i St Georgs kapell i Neiden. Dette er et ortodokst kapell bygd i 1565. Skoltesamene, eller østsamene, møtte misjonærer fra de ortodokse kirkene i øst. I det lille kapellet i Neiden finner vi Helligolav og Den hellige Trifon på samme ikon. Trifon av Petsamo regnes som den som kristnet skoltesamene.

Allerede på 300-tallet kom de første pilegrimer til Jerusalem. Men det gikk ytterligere 700 år før den første nordmann kom dit. Ifølge Snorre, var det en av Olavs tre drapsmenn på Stiklestad, Tore Hund fra Bjarkøy, han som stakk kongen med spyd. Håløygen Tore Hund anses dermed som den første pilegrim – og har vært nødt til å starte reisen sin sjøveien fra nord.

Kan handelen mot øst ha hatt noen betydning for pilegrimsfarere fra ortodokse kirker i øst til Nidaros? Har de vandret over fjellene og fulgt dalførene ned til fjordene og deretter seilt langs kysten av Nord-Norge og ned til Trondheim? Dette er spørsmål det kan være interessant å undersøke videre.

3.3.3 Hålogaland som del av Nidaros erkebispesete

Da Nidaros ble eget erkebispesete i 1152 var hele Hålogaland innlemmet i det. Erkebispesetet var delt opp i kannikgjeld og 11 av totalt 24 lå i Hålogaland. Hvert gjeld ble styrt av en Kannik, også kjent som *korsbror. Det* var en geistlig person som var prest av yrke. I praksis var et kannikgjeld også et prestegjeld. Mange av våre steinkirker fra middelalderen kan knyttes opp mot kannikgjeldene.

Før reformasjonen var kannikene i Nidaros knyttet til domkirken i Trondheim. I tillegg til å residere ved sin domkirke, var også kannikene sogneprester ved et av kirkesognene/kannikgjeldene. Dette viser en tradisjon med utstrakt kontakt og ferdsel mellom kannikgjeld og domkirken i Nidaros. Det faktum åpner opp for at det er svært sannsynlig at det også har vært gjennomført pilegrimsferder til Nidaros fra det samme område. Vi hører om kannikene i kildene gjennom hele middelalderen. Forbausende nok, er det ikke publisert noe omfattende overordnet litteratur om kannikene eller om domkapitlene i Norge[5]. Kannikgjeldene begrunner på mange måter leden og forankrer den historisk, samtidig som det gir grunnlag for videreføring gjennom Nord-Trøndelag. Her ligger det et potensiale for videre forskning i hovedprosjektet

Etter reformasjonen ble det store endringer i kirken. Organiseringen av kannikgjeldene og antallet kanniker endret seg. Pilegrimsvandring ble etter hvert forbudt, og etter 1537 var Hålogaland fortsatt en del av samme geografiske enhet som nå het: Trondheim stift (Trondheim bispedømme).

Til tross for reformasjonen levde Olavstradisjonene videre langs kysten og vi kan ennå finne spor av Olav den hellige i kirkene og sagnene.

Ein båt i stormen duva - Elias Blix

Ein båt i stormen duva, men Jesus var om bord. Hans læresveinar gruva da båra braut på fjord. Men sjå, då Jesus vakna og truga storm og hav, Då vind og våger spakna, og veret stilna av.

Vår Gud kan under gjera, veit råd i rette tid. Det kan kvar kristen merka i livsens storm og strid. Så tarv me aldri klaga når han er med om bord. Han vind og våg kan spakna og stilla med eit ord.

Når Jesus vil oss fylgja, då fer me fram så trygt. Vår lei på livsens bylgja om og det stormar stygt. Igjenom brim og båra Hans røyst me høyra kan, Som veret opp kan klåra og lysa oss i land.

Og når frå denne verdi vi venda skal vår stamn fylgj, Jesus, med på ferdi, og før oss vel i hamn! Du vegen veit og måten, Du kjenner mål og med. Når du er med i båten, då fer me heim i fred.

Olsok var en merkedag på den gamle primstaven og fortsatt feires mange steder den 29. juli med bålbrenning og rømmegrøt - svært likt den norske feiringen av St. Hans aften 23. juni. Noen steder markerer man det også med gudstjeneste i kirken. I Gildeskål står Olsok-tradisjonen fortsatt sterkt. Nordland musikkfestuke i Bodø startet som Olsokdager i 1988 og holdt på tradisjonene som basis for festivalen helt frem til 2003.

3.3.4 Pilegrimssymboler i nord

Det finnes mange spor etter tidligere pilegrimsaktivitet langs kystleia i nord. I kirkene på i Trondenes, Hadsel, Røst og Lekka finnes det alterskap med utskårne figurer av Olav den Hellige. Man vet at disse alterskapene i seg selv var gjenstand for valfart og at pilegrimene oppsøkte dem for å be for seg og sine.

I Mosjøen finner vi St. Mikaelskilden og Olavskilden på Sømna ble sagt å ha helbredende vann. Her har man historier så sent som fra 1950 om pilegrimer som har oppsøkt kilden for å bli frisk.

[5] Kilde: http://www.genealogi.no/mediawiki/index.php/Kannik

Kilde: http://www.genealogi.no/mediawiki/index.php/Kannikegjeld_i_Nidaros_erkebisped%C3%B8mme

Bodin kirke har et kors hogget inn i portalen rundt den gamle inngangsdøren som man regner med at pilegrimmene og andre brukte for å korse seg i det de gikk inn i kirken. Man har funnet kamskjell i gamle graver under Både Alstahaug og Steigen kirke. Dette er pilegrimsmerker som viser at eieren har gjennomført pilegrimsferd og ofte fulgte de med pilegrimen i graven

I sigerfjord kirke finner man en gammel Olavsfigur. Selve kirkebygget er relativt nytt, men inventaret stammer fra den gamle kirken på Sortland. Olavsfiguren er noe av det eldste av inventaret i kirken.

Istahaug hadde også tidligere en Olavsfigur som ble levert til Universitetests Oldsaksamling i Oslo i 1863. I et hovedprosjekt kunne det vært interessant å gå gjennom kirkekunstsamlingene i Tromsø, Trondheim, Bergen og Oslo for å kartlegge eventuelle pilegrimsspor.

3.4 Pilegrimsled langs kysten

Det er ikke etablert en definisjon av hva en pilegrimsled langs kysten bør inneholde. Kystleden fra Stavanger skal gjøre en betraktning om dette i sitt hovedprosjekt og det vil være naturlig å samarbeide tett om dette fremover som en del av arbeidet i et hovedprosjekt.

3.4.1 Pilegrimsleder i Nord-Norge

Det er ingen offisielle historiske pilegrimsleder i nord, men sporene etter pilegrimsaktivitet er likevel synlig flere steder. Roald Kristensen ved UiTø har forsket litt på dette. Livet langs kysten setter spor i kulturen og i menneskesinnene. Her har de i generasjoner levd med elementene i fri utfoldelse. Havet har vært både skattkammeret som har berget folk fra sult og det frådende gapet som tok liv. Familier har levd med at hvert farvel muligens var det siste. Det gjør noe med synet på livet. Ved stadige "memento mori" rykker livet nærmere.

Reisen til kirkene var ikke bare til et bygg rett i nærheten. For mange var det en strabasiøs og ofte farefull reise. Reisen til kirkene ble dermed reisen til helligstedene. En slags pilegrimsreise i miniatyr. Pilegrimstradisjonen er på sitt beste en tradisjon og en livsform som tviholder på å holde de ulike delene av livet sammen. I en tid hvor det er en tendens at livsområder oppleves som adskilt fra hverandre, tviholder den levende pilegrimstradisjonen på det motsatte. Dette er det viktig å holde fram, både som et gode for det enkelte menneske og som en viktig kristen livsholdning. Pilegrimens ærefrykt for livet, både for det som puster og for det som spirer og gror, er umistelig. Pilegrimsfromheten kan ha mye til felles med den nordnorske livsholdningen: Livet er noe vi får hver eneste dag. Det er en gave man kan glede seg over. Samtidig kan livet ta slutt før vi aner. Livet er både skjørt og sårbart. Livsgleden og livsalvoret lever side om side.

Det er kanskje andre deler av Norge og verden som mer desperat trenger å pusse støv av pilegrimsarven, fordi samfunnet og det hektiske, oppsplittede livet i storbyen har gjort at mennesket har mistet kontakt med det som gir oss liv, ro og livsrytme. Motsatt sett tror vi menneskene i nord ligger nærmere pilegrimsholdningen enn det som er tilfelle de fleste steder. Her er nærheten til hav, skog, menneskene rundt oss og de voldsomme naturkreftene til stede i rikt monn.

I dag slutter de offisielle pilegrimskartene i Nord-Trøndelag. Det er en svakhet som den norske kirke ved Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg ønsker å gjøre noe med. Framstillingen er også uheldig for den brede nasjonale satsingen på pilegrimsarbeidet som Nasjonalt pilegrimsutvalg nå har ansvar for å tilrettelegge for. Kirken i nord bør integreres i dette arbeidet, både med leder som peker i retning mot Nidaros og med leder og helligsteder som er uavhengige av Olavstradisjonen.

Ressurser fra nord var viktige i utviklingen av Nidarosdomen. Kirken kunne ikke blitt bygd i sin prakt uten fiskeressursene fra nord. Med sin beliggenhet langs kystleden mot Bergen har Nidarosdomen vært et viktig stoppested for mange båter på vei sørover fra landsdelen vår. Av historiske grunner er det derfor viktig at pilegrimsleder og pilegrimsaktivitet utvikles i nord.

Retningen for pilegrimsleden må først og fremst gå sørover, til Nidaros og til Olav til helliges grav. Men like viktig er helligstedene underveis på reisen. I folkekirkeligheten har kirkestedene stor betydning. De har iboende kraft knyttet til sin særegne posisjon ved viktige hendelser i menneskenes liv. Til mange kirkesteder har folk hatt sin mer eller mindre farefulle pilegrimsreise i århundrer --- til gudstjeneste, dåp, konfirmasjon, bryllup eller den alle siste reise for å stedes til hvile. I samiske åndelige tradisjon er det kanskje en enda sterkere konsentrasjon om hellige steder.

St. Olavsvegene til Nidaros sørfra er blant de tre store pilegrimsveiene i Europa. Med kystleder fra Stavanger til Nidaros berikes dette ytterligere. Ved å opparbeide en led som også går sørover til Nidaros og settes i sammenheng med den eksisterende pilegrimsleden, vil det etableres en større helhet og et tilbud til langt flere. Pilegrimer vil bli gjort oppmerksom på hvor den spektakulære nord-sør pilegrimsleden går, og naturopplevelsene vil ikke være mindre på kystleden enn det de markedsføres som på de etablerte og godkjente ledene på landjorda lenger sør.

Norske pilegrimsleder

- 6 godkjente leder i Norge
- Forvaltes av Nasjonalt pilegrimssenter
- 6 regionale pilegrimssenter
- Alle godkjente leder er merket med St. Olavsvegs logo
- Leder gjennom Norge, Sverige og Danmark

3.5 Den moderne pilegrim

Det er stor interesse for pilegrimsvandring i dag, og også i dag er motivene for å legge ut på ferden ulike.

Harald Olsen har i sin bok «Havets pilegrimer» (Verbum, 2013) beskrevet den moderne pilegrimens motivasjon for pilegrimsreisen:

> *Motivene for pilegrimsferd har endret seg, og er annerledes i dag enn i middelalderen og i hundreårene etter reformasjonen. Fysiske helbredelsesbehov og botshandlinger er ikke lenger så sentrale motiver, i hvert fall ikke i forhold til norske valfartsmål. Pilegrimsreisene har fått en mer allmennmenneskelig karakter, og er uttrykk for en mer åpen religiøs eller åndelig søken etter en sakral eller hellig dimensjon i tilværelsen. Vekten ligger mer på den individuelle opplevelse og erfaring, der målet ofte er økt selvinnsikt eller selvutvikling. Den fysiske reisen oppleves av mange som en metafor for livsvandringen, og velges ofte av mennesker som på ulike måter er kommet til et veiskille i livet. I de tilfeller man i dag velger den fysiske vandringen, er det tydeligvis også en kroppslig dimensjon inne i bildet. Kanskje kan en si at helbredelsesmotivet fortsatt er tilstede,*

men nå i en mer forebyggende, utvidet og overførbart betydning. For mange har pilegrimsferd også med naturnærhet og naturkontakt å gjøre. (…) For enkelte er den sosiale siden viktig dimensjon ved den moderne pilegrimsferden. Felles reise og felles erfaringer – på godt og vondt --- har for mange gitt ny selvinnsikt og ny menneskekunnskap. (Havets pilegrimer, Harald Olsen, Verbum 2013, s. 12-13)

3.5.1 Hvilke behov har pilegrimen i dag?

Etablering av en kystled i Nordland vil måtte rettes mot den moderne pilegrimens behov, samtidig som den historiske ballasten tas med. Pilegrimer i dag søker en mer helhetlig opplevelse hvor flere verdidrivere er med på å forsterke den totale opplevelsen: det sosiale, det kulturelle, det miljømessige og det materielle.

Oppsummert kan den moderne pilegrimens behov beskrives slik:

- Tilrettelegging og synliggjøring av pilegrimsleder
    - Skilting
    - Kart
- Deltakerbevis/pilegrimspass
    - Stempling underveis
- Informasjon om leden
    - Digital informasjon før reisen (hjemmesider)
    - Digitalt under reisen (app, QR-kodet informasjon)
    - Materiale som kan medbringes på reisen
    - Bøker og informasjon om området
- Overnatting underveis
    - Ulik standard
    - Tilrelegging for overnatting utendørs
    - Gjestehavner
- Mat underveis
    - Matbutikker i tilknytning til leden
    - Matbutikker i tilknytning til overnattingssteder
    - Servering på overnattingssteder
    - Vannposter underveis
- Transport på enkelte etapper, med lokale variasjoner og behov
    - Båt
    - Sykkel
    - Fly
    - Tog
- Åndelig påfyll
    - Åpne kirker med eller uten verter
    - Tilgjengelige stille-rom
    - Tidebønner
    - Regelmessige gudstjenester eller tidebønner
    - Kirkekonserter
    - Ta del i lokale kirkelige tradisjoner
    - Tilrettelegging i Kirkerommet for pilegrimer

    - Bibelsitater i ulike former (bokmerker, postkort)
    - Pilegrimsbøker
- Naturopplevelse
    - Vandring i tilrettelagt og trygt landskap
    - Opplevelse av kulturlandskap
    - Ferdsel (land- og sjøveien) i kystlandskap
    - Båtreise som sjelereise
    - Opplevelse av mindfulness
- Kulturell opplevelse
    - Historiske monumenter og minnesmerker
    - Kirkemusikk
    - Museumsopplevelser
    - Kirkehistorie
    - Andre kulturelle opplevelser underveis
- Sosial opplevelse
    - Delta i organiserte turer
    - Være en del av lokale fellesskap underveis
    - Møter med mennesker underveis
    - Føle på behovet for andre tilstede/hjelp fra andre
    - Erfaringer fra andre pilegrimssatsinger

4 Erfaringer fra andre pilegrimssatsinger

4.1 Nasjonale pilegrimsleder[6]

Pilegrimsledene i Norden, eller St. Olavsvegene til Trondheim, består av et rutenettverk på 500 mil, hvorav vel 200 mil er i Norge. Alle ledene er merket med St. Olavsveg logo både i Norge, Sverige og Danmark. Alle godkjente pilegrimsleder på St. Olavsveiene må ha Nidarosdomen i Trondheim som mål og være knyttet til historien om St. Olav. Nidarosdomen er St. Olavs gravkirke og Europas nordligste pilegrimsmål fra middelalderen av.

4.1.1 Gudbrandsdalsleden- Oslo – Gjøvik/Hamar – Trondheim

Gudbrandsdalsleden er den lengste pilegrimsleden i Norge, og var hovedveien til Nidaros, dagens Trondheim, i middelalderen. Her kan man gå i fotsporene til tusener av pilegrimer som har gått her, og bli inspirert av et mangfoldig og variert natur- og kulturlandskap. Pilegrimsleden gjennom Danmark, Sverige og Norge, fikk status som Europeisk Kulturvei gjennom Europarådets kulturveiprogram i mai 2010.

4.1.2 Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim,

I 1030 gikk Olav den hellige i land ved Selånger i Sverige og tok den skjebnesvangre reisen til Stiklestad i Norge. Leden er et nettverk av autentiske, historiske veier gjennom vakker natur, kulturlandskap og historiske steder. Veien kommer fra alle himmelretninger til Olav den Helliges gravkirke, Nidarosdomen, som var det nordligste pilegrimsmål for kristenheten gjennom hele middelalderen. Den er ofte nevnt som et av de fire store målene sammen med Jerusalem, Roma og

[6] Oversikt over godkjente Olavsleder finnes på http://pilegrimsleden.no/

Santiago. I dag vokser igjen betydningen av dette målet for de mange som følger pilegrimsleden helt fram til det vakre høyalteret i Europas nordligste gotiske katedral.

4.1.3 Østerdalsleden

Trysil/Rena --- Rendalen – Tynset – Trondheim frister med opplevelser av urørt og vill natur på. Leden presenteres som den villeste pilegrimsleden i Norge.

4.1.4 Nordleden

Denne leden går fra Gløshaugen til Stiklestad og er den eneste sørgående pilegrimsleden. Her fristes det ed å nyte flott kultur- og naturlandskap fra Gløshaug kirke på Grong, hele veien ned til historiske Stiklestad.

4.1.5 Folloleden

Strekningen Son --- Ås – Gamlebyen er en pilegrimsled som beveger seg i et variert og vakkert landskap, langs kysten og i skogen, gjennom kulturlandskap og urbane områder.

4.1.6 Romboleden

Romboleden Tydal – Selbu – Malvik – Trondheim er ikke bare Norges eldste pilegrimsled, den er også en viktig forbindelse mellom to store nordiske helgener: St. Olav og den hellige Birgitta fra Sverige. Her krysser man de gamle grensene som forbinder den frodige svenske skogen med Norges ville og vakre natur.

Godkjente norske pilegrimsleder

4.1.7 Ny led fra Tønsberg

I mai 2014 ble en ennå en del av pilegrimsleden åpnet og den går fra Tønsberg via Oslo og til Hamar. Denne leden ble tradisjonelt brukt av pilegrimer fra kontinentet som valfartet på Gamle Hærvej gjennom Danmark på tur til Nidaros, og hjem igjen. Gjenåpningen lager bedre forbindelse til Nidaros, for internasjonale vandrere sørfra.

4.1.8 Sunnivaleden til Selje kloster

St. Sunniva er den første norske helgen som også Olav den Hellige lot seg inspirere av. I følge sagnet/tradisjonen var St Sunniva en irsk prinsesse som rømte fra en hedensk beiler. Hun og følget satte ut i to båter uten årer og seil, og lot strøm og vind føre dem over havet og de landet på øya Selja hvor de slo seg ned. Den andre båten landet ifølge sagnet på øya Kinn utenfor Florø

Landskapet og ruten er også mye likt det vi finner i Nordland. Ruten som er valgt forutsetter forflytting med båt fra øy til øy kombinert med vandring. Erfaringer herfra kan være svært aktuelt for hovedprosjektet vårt.

4.1.9 Kystpilegrimsleia

Det nye samarbeidsprosjektet Kystpilegrim Rogaland–Nidaros skal skape reise- og opplevingslyst ved hjelp av den gamle pilegrimsleia langs kysten. Målet er å etablere leia som ei sammenhengende reiserute fra Rogaland til Trondheim, slik at en kan følge sjøveien som i middelalderen.

4.2 Profil for pilegrimsleder i nord

De godkjente ledene markedsføres alle som en kombinasjon av åndelige mål og natur- og kulturopplevelser. Alle disse har infrastruktur som overnatting, merking, åpne kirker underveis på plass og tilfredsstiller dermed minimumsbehovet hos pilegrimer. I tillegg fungerer de som attraktive reisemål/turmål for mennesker som kanskje ikke har et uttalt pilegrimsmotiv for vandringen på disse ledene. Ledene er basert på vandringer til fots og det er her de skiller seg fra tanken om ei sjøveis pilegrimsled nordfra. På øvrige punkter er de mer like det tilbudet som også kan bygges opp i nord.

I nord er det ingen markerte, kjente vandringsleder mot Nidaros. Kystleia har trolig vært den mest vanlige fremkomstmåten, og den historiske Allemannsleden har gått med båter langs norskekysten, både i sør og i nord. Denne samsvarer i stor grad med jekteleia fra nord til Bergen. Fraværet av en historisk infrastruktur gjør at behovet for merking i dag er nødvendig.

4.3 Forlenging av leden

Sør-Hålogaland bispedømme ligger mellom Trøndelag, som både har et tydelig pilegrimsmål i Nidaros og en historisk pilegrimsled, og Nord-Hålogaland som med sine middelalderhistorie på blant annet Trondenes. Forlenging av leden fra Trondheim og nordover er interessant i forhold til langsiktig utvikling av en pilegrimsled i ord og iallfall i forhold til økt interesse og oppmerksomhet rundt muligheter for å gå pilegrim også i vårt område.

4.3.1 Nord-Hålogaland

Nord-Hålogaland bispedømme har hatt fokus på tradisjonene rundt vandringsledene fra Troms og Finnmark og østover samt et samisk perspektiv. Dette er viktige perspektiver å ta med i et hovedprosjekt. Det er allerede opprettet et formelt samarbeid mellom Sør- og Nord Hålogaland vedrørende pilegrimstradisjoner gjennom samarbeidet i Samarbeidende Kristelige Kirker i Barentsregionen (SKKB), men det er ikke gjort noen formelle avtaler om samarbeid for en kystled fra nord. En kystled fra Nord til Nidaros ~~må~~ bør som et minimum involvere Harstad, Trondenes og Bjarkøy. Det er også interessant å få godkjent en led langs held den nord-norske kysten hvis det finnes historisk belegg for det.

Videre er det fra forprosjektets side etablert en uformell kontakt med Sør-Troms historielag. Leder for Sør-Troms historielag er informert om forprosjektet og hun ga uttrykk for at det kunne være interessant å være med på en pilegrimssatsing med Trondenes og Bjarkøy med historien om Tore Hund og frender. Historien om Tore Hund og bakgrunnen for hans ferd til Stiklestad er underkommunisert i dagens profilering av slaget på Stiklestad. Den kan være grunnlag for utvikling av en historisk reise i Tore Hunds fotspor fra Trondenes, via Nordland, til Stiklestad og Nidaros. Historien om Tore Hund er et helt klart historisk grunnlag for pilegrimssatsing langs kystleden.

I tilknytting til denne historien skal skal det bygges et langhus like ved Trondenes kirke, der Troms fylkeskommune er inne med delfinansiering av prosjektet. Her kan det være muligheter for å etablere et samarbeid med Troms fylkeskommune og knytte satsingen opp mot en pilegrimsled.

4.3.2 Nidaros, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag

Som en del av forprosjektet har arbeidsgruppa snakket med kulturrådgiver Søren Hjorth, som har deltatt i forprosjektet for kartleggingen av kystleden fra Stavanger til Nidaros. Det er også gjennomført samtaler med pilegrimsprest i Nidaros. Begge arbeider nå for Nidaros bispedømmeråd. Målsettingen for samtalene har vært å kartlegge holdningene til samarbeid om løsninger for kystpilegrimsleden i det den går over fylkes- og bispedømmegrensen mellom Nordland/Sør-Hålogaland og Trøndelag/Nidaros.

Nidaros bispedømmeråd har gitt tilbakemeldinger om at Nidaros' primære oppgave er å ta imot pilegrimer som kommer til Trondheim. Det kommer pilegrimer fra nær og fjern og fra alle himmelretninger. De synes det er svært spennende å tenke seg å opprette et system slik at pilegrimer også kan begynne å komme sjøveien nordfra. Det finnes mange muligheter for pilegrimsaktvitet langs kysten av Nord-Trøndelag, men dette er ikke utredet, men vi har hatt konkret samarbeid med Brekstad på Ørlandet. Nidaros er åpne for å samarbeide om å finne løsninger for kystpilegrimene som kommer nord – og sørfra med båt. I Trondheim har de allerede begynt å tilrettelegge en byvandringsrute fra kaia og opp til Nidarosdomen.

Miljøet i Nidaros er positive til å starte en prosess og en tenkning sammen med prosjektet Pilegrim i Nord om pilegrimsleden langs kysten av Trøndelag og understreker at et slikt samarbeid må skje gjennom Nidaros bispedømmeråd. Dette viser at det finnes flere muligheter for å knytte satsingen i nord til de allerede etablerte rutene som leder både nordover mot Nidaros og ikke minst sørover fra Nidaros.

4.3.3 Samarbeid østover

Det fantes mange markedsplasser i Hålogaland. De mest kjente er Torgar på Helgeland, Sandtorg i Tjeldsundet, Vågan i Lofoten, Bjarkøy og Hillesøy i Troms. Håløygenes handelsveier gikk ikke bare sjøveien langs kysten, de hadde også ferdselsveier over Kjølen til Bottenviken, Østersjøen og Øst-Europa. Byttehandel var en viktig forutsetning for bosettingen og folk reiste gjennom dalførene og krysset kjølen med sine varer for byttehandel og etter hvert mer tradisjonell handel.

Den samiske befolkningen var viktige aktører i denne handelen.

Ofoten, Saltdal, Mo i Rana, Vefsn, og Hattfjelldal har lange tradisjoner med vandreruter og handelsruter østover.Disse rutene kan også ha vært sentrale vandringsruter for pilegrimer fra øst på

tur mot Nidaros. I fjordbunnene møtte de reisende kysten og kunne hyre båtskyss videre mot Nidaros.

– handelsveier.

4.4 Kriterier for etablering av pilegrimsled

Det finnes i dag ingen etablerte kriterier for hvordan vi skal definere en kystled. Knyttet til kombinasjonen av led langs kyst og land ønsker Nasjonal pilegrimsenter at det etableres kontakt mellom kystpilegrimsprosjektene i sør og nord og at vi sammen med Stavanger-prosjektet "går opp en vei" på dette området. De ser hensiktsmessigheten av å etablere kystledene som en kombinasjon med ferdsel i båt og på land.

Konkrete kriterier for godkjenning av leden er noe Stavanger-prosjektet (Kystleden fra sør) ikke har berørt i sitt forprosjekt, men som de tar fatt på i hovedprosjektet. Det er 500 godkjente mil med St Olavsveger som leder mot Trondheim. 200 av disse milene er i Norge. For å bli godkjent som St. Olavsveg er det nødvendig at den har Nidaros som mål. Andre viktige kriterier er at leden er sammenhengende og at det er historisk dokumentasjon på at leden har blitt brukt tidligere.

Andre kriterier er mer fleksible. De går på kvalitet og tilrettelegging av leden. De landbaserte ledene har et krav om at dagsetappene ikke bør overstige 2 mil, og at det er overnattingsmuligheter innenfor hver andre mil. I tillegg er det ønskelig at det er muligheter for å skaffe mat på hver dagsetappe. Informasjonen langs leden er viktig og ekstra viktig der fremkommelighet og varetilgjengelighet er en knapphetsressurs.

Et hovedprosjekt må sørge for at det arbeides fram grunneieravtaler der leden fysisk går, slik at satsingen får et solid grunnlag å bygge videre på. Den gamle jekteleia og de kulturminner som eksisterer derfra er et viktig utgangspunkt. Grunneierne må være medspillere og ikke motspillere for at arbeidet skal lykkes. Kommunene er de som forhandler med grunneiere og fylkeskommunen er saksbehandler.

Båttransport er vesentlig langs kystpilegrimsleia. Dette kan gjøres med egen båt, med tilrettelagte båtreiser (feks. med historiske fartøy som Gamle Salten), eller med offentlig transport. Også Kystpilegrimsleia fra Rogaland legger vekt på at det må være mulig å ferdes langs leden på egen hånd og uten båt. Det bør legges til rette for ferdsel ved hjelp av rutebåter og annet kollektivtilbud – i kombinasjon med å gå, sykle, padle eller lignende. Kystleden fra sør har noen landbaserte strekk. De etablerer den "røde tråden" langs kysten, men vil også synliggjøre mulige avstikkere.

Definering av pilegrimsled handler derfor om både tilrettelegging, informasjon og formidling både før reisen og underveis på reisen. I hovedprosjektet vil det være viktig å definere hvilken tilrettelegging som skal ha hovedfokus og hva som skal være mer underordna.

Viktige premisser for etablering av kystled

- Nidaros er målet
- Synliggjøre sammenhengende led
- Historisk led
- Tilrettelagt for vandring
- Overnattingsmuligheter
- Mat
- Informasjon langs leden
- Åpne kirker
- Vandringer langs kysten
- Muligheter for offentlig kommunikasjon
- Ferdsel med egen båt

4.5 Suksesskriterier fra kystpilegrimsleia Rogaland–Nidaros

Fylkeskommunene og bispedømmene langs vestlandskysten og helt til Sør-Trøndelag samarbeider om prosjektet Kystpilegrim Rogaland–Nidaros. Kystpilegrimsleia skal ta utgangspunkt i kulturminner og helligsteder langs veien. Målet er at leia skal inngå i nasjonal og internasjonal reiselivssatsing som del av Pilegrimsleia St Olavsveiene til Trondheim og som en Europeisk kulturvei. Olavsskrinet i Nidarosdomen var det viktigeste pilegrimsmålet i Norden gjennom hele middelalderen.

Prosjektet Kystpilegrim Rogaland–Nidaros tar sikte på å dokumentere, legge til rette, ta vare på og holde ved like pilegrimsleia. Målet er å løfte frem kulturminnene og det som er egenartet ved den kristne tro. Slik skal de bidra til en dypere opplevelse av kysthistorien, pilegrimstradisjoner, pilegrimsliv og kirkeliv. Kystpilegrimsleia skal videre øke kunnskapen om historie, kulturminner og miljø og legge til rette for fysisk aktivitet, friluftsliv og folkehelse. Prosjektet vil også fremme kunnskap om hvordan vi kan nytte og verne kulturarven vår. En viktig del av prosjektet er å legge til rette for at andre aktører på sikt kan videreutvikle og ta i bruk leia. Dette kan være både næringsliv, frivillige organisasjoner og offentlige interesser.

Det er et mål at Kystpilegrimsleia skal inngå i reiselivssatsinga. Her er det potensial for å både utvikle eksisterende og skape nye virksomheter – for eksempel når det gjelder transport og overnatting. Det er derfor viktig at folk i lokalmiljøet blir bevisste på hvilke muligheter og verdier som ligger i de ulike kulturminnene langs leia. Dette er nødvendig for at de historiske helligstedene og kulturminnene blir tatt i bruk i utviklingen av lokalsamfunn og næringsliv.

Lokal forankring og eierskap er fremhevet som et vesentlig suksesskriterium fra Vestlandsprosjektet. Prosjektet har stor overføringsverdi til satsingen på Pilegrim i Nord og det bør legges opp til et aktivt samarbeid i det videre arbeidet, på mange ulike plan.

5 Internasjonale satsinger

Det historiske perspektivet har styrt vårt utvalg av aktuelle internasjonale satsinger.

5.1 Røst – Vadstena – Italia– Røst

Querini var en sjøfarende handelsmann fra Venezia som på tur til Portugal havarerte i en storm høsten 1431. I om lag tre måneder drev de rundt i en livbåt før de strandet på ei ubebodd øy på Røst i januar 1432. De blir funnet av de fastboende på en annen øy og tatt med dit. De blir værende hos folket på Røst fram til mai og reiser sørover sjøveien sammen med de som skulle selge tørrfisk. De kommer seg tilbake til Italia og beretningene deres ble nedtegnet i to versjoner og deretter glemt. Senere ble de gjenfunnet i Vatikanets arkiv. Her kan man lese en av de eldste nedtegnelsen om Nord-norsk dagligliv, kirkeliv og jektefart.

Med bakgrunn i denne historiske hendelsen og det faktum at man regner dette som en viktig årsak til etablering av tørrfiskeksport til Italia, jobber Røst kommune med et prosjekt hvor de ønsker å få godkjent veien fra Røst til Italia som en Europeisk kulturvei.

Historien er også interessant i et pilegrimsperspektiv da det iI mannskapets beretning står det at de i mai seilte sørover mellom holmer og øyer. Noen steder var det bygget varder som viste dypt vann. De møtte biskopen i Brønnøysund/ Torgar, som ga dem reisepass. Deretter seilte de til Trondhjem og besøkte Olavskirken der, før de samlet dro over land ned til Vadstena hvor de delte seg. Querini fikk

båtskyss sørover og mannskapet skriver i sin beretning at de tok seg fram som om de var pilegrimer hjem til Venezia.

I Røst kirke finner vi et gammelt alterskap fra før reformasjonen, med blant annet Olav den Hellige. Dette skapet er et av fem skap som ble gitt som takkegave av en sjøsyk prinsesse som ikke trodde hun skulle overleve sjøreisen til sitt eget bryllup med kongen over Danmark/Norge. Skapene kalles Leka-skapene og de finnes også i kirkene i Hadsel, Røst, Lekka, Grip og Ørsta.

5.2 Canterbury

Samarbeidet mellom Canterbury og Gildeskål er en viktig ressurs i det regionale pilegrimsarbeidet. I 2010 ble det på initiativ fra den utflyttede Gildeskålværingen Ole Selvær, etablert kontakt mellom katedralen i Canterbury og Gildeskål kommune og Gildeskål kirkelige fellesråd. Utgangspunktet var alterduken i Gildeskål gamle kirke, med inskripsjonen « ORA PRO NOBIS BEATE THOMA». (Innskripsjonen betyr «Be for oss, salige Thomas». Denne Thomas er etter all sannsynlighet Erkebiskop av Canterbury Thomas Becket, som brutalt ble myrdet av kongens riddere inne i Canterbury Cathedral i 1170. Helgenkulten spredte seg svært raskt utover i Europa og allerede i 1173 ble han en offisiell helgen i den katolske kirke.)

Selvær skar selv inn denne teksten på et trestykke fra et gammelt hus i Canterbury, og tok initiativ til å ha en innvielsesseremoni og velsignelse av trestykket i katedralen. Både ordføreren og kirkevergen i Gildeskål deltok ved denne seremonien. Deretter stod det utstilt ved åstedet for mordet på erkebiskopen i tre uker før trestykket ble overrakt i Gildeskål gamle kirke 24.6.2010 av William Pettit, som da var ansvarlig for Canterbury kommune sine internasjonale kontakter og pilegrimsarbeid. Pettit er også med i ledelsen, «The Chapter», i katedralen. Det var biskop Tor Berger Jørgensen som ledet seremonien i Gildeskål gamle kirke.

Dette ble starten på et nært samarbeid mellom katedralen i Canterbury og Gildeskål menighet / kirkelige fellesråd og Gildeskål kommune. Dette er et samarbeid som også Sør-Hålogaland bispedømme har vært involvert i med stort engasjement fra biskopen. Høsten i 2010 var staben i Gildeskål menighet på tur til Canterbury sammen med ordfører, biskop og kulturrådgiver. Det var på denne turen biskopene møttes til samtale. I forbindelse med Elias Blix-jubileet i 2011 ble biskop Trevor Willmott i Canterbury invitert av biskop Jørgensen, og var med på sommerens Blix-helg på Sandhornøya og Gildeskål kirkested. Senere den høsten besøkte en delegasjon på 25 personer fra menigheten i Gildeskål Canterbury, der de fikk en enestående mottakelse. Bl.a. ble de ønsket særskilt velkommen under høymesse i katedralen på søndag, og måtte reise seg til stående applaus.

Da Gildeskål gamle kirke feiret 50-årsjubileet for gjenvigslingen, kom William Pettit igjen på besøk til Gildeskål. Året senere var musikalsk leder i Canterbury, David Flood, i Gildeskål og hadde orgelkonsert. I april 2014 kom Canterbury Cathedral Choir til Gildeskål og Bodø for første gang. De ønsker å komme igjen og intensivere samarbeidet med både Gildeskål og Bodø. Biskop Willmott og to av katedralens prester, «Canons», var med koret på dette besøket.

Det er utviklet et godt samarbeid mellom Canterbury og Gildeskål, basert på gode menneskelige relasjoner og vilje til samarbeid. Gildeskål menighet, med kirkeverge Oddbjørn Nikolaisen og sokneprest Eivind Ørum, har også stått sentralt i arbeidet, og et uttrykk for dette var da Nikolaisen påsken 2013 var invitert av erkebiskopen til å være en av de 12 utvalgte som erkebiskopen vasket

føttene til. Et annet uttrykk for det nære samarbeidet så vi da biskop Tor B. Jørgensen i 2013 ble invitert til innsettelsen av den nye erkebiskopen i Canterbury.

Med utgangspunkt i historien om Thomas Becket og hans status som helgen i både den anglikanske og den katolske kirke, har Canterbury vært pilegrimsmål for kristne siden middelalderen. I dag er byen en av Englands mest besøkte, og reiseliv er en av bærebjelkene for byens økonomi. William Pettit, som altså har besøkt Gildeskål flere ganger, var inntil nylig leder av internasjonal avdeling i byens administrasjon, og i april-14 deltok Catherine Pinchbeck, som leder for katedralens pilegrimsarbeid, i delegasjonen som fulgte guttekorets besøk. Hun inviterte da til utvidet samarbeid, noe som åpner flere muligheter, også for deltakelse i nettverk som katedralen i Canterbury deltar i. Bl.a. vil kontakt opp mot Green Pilgrimage network og andre kirker, byer og land med St. Thomas-tradisjoner kunne bli verdifullt.

Arbeidet i Canterbury – erfaringsoverføring

Arbeidsgruppen har vært i dialog med pilegrimsansvarlig i Canterbury. De jobber med å organisere sine pilegrimsruter, både i forhold til innhold og involvering av ulike organisasjoner, nettopp for å skape sterkere relasjoner og samarbeid som skal styrke Canterbury som pilegrimsmål. Et sentralt mål er å etablere Green Pilgrimage Nettwork, som skal lanseres i Canterbury i oktober 2014. I forbindelse med dette ønsker de å etablere samarbeid med andre europeiske pilegrimsruter og de ser muligheter for å etablere videre samarbeid med Bodø og Nordland, også med tanke på et fremtidig EU-prosjekt.

5.3 Sjømannskirken i London

I London er det mange spor etter Olav den Hellige, blant annet er flere kirker og gater oppkalt etter han. Sjømannskirken i London heter også Olavskirken. Olavstradisjoner holdes vedlike i flere miljøer, særlig i de anglo-norske foreninger. Sjømannskirken har over lang tid hatt ett-samarbeid med Olavskirkene og Southwark Cathedral om ulike Olavstradisjoner. I de senere årene har de arrangert pilegrimsvandring mellom Olavskirkene i byen og de har planer om å etablere en vandring fra London til Canterbury. Sjømannskirken i London har pilegrimsarbeid som et av sine satsningsområder.

Det har vært holdt møte med Sjømannskirken og de stiller seg positivt til et samarbeid med Sør-Hålogaland bispedømmeråd om vandring og program. Her ligger det et større potensiale innen reiseliv og næringsutvikling på begge sider. Gjennom det økumeniske nettverket Sjømannskirken har i London og UK, kan de være med på skape en entusiasme og begeistring for en pilegrimsled langs kysten i nord. Engelskmenn er svært begeistret for Hurtigruta, derfor vil England være et viktig sted å satse på for å gjøre en kystled kjent internasjonalt. Dette kan linkes med øvrig samarbeid med Canterbury videre fremover. Dette er et potensiale for reiselivet begge veier. Det finnes muligheter for å etablere samarbeid med London via fly til Tromsø, hurtigbåt til Trondenes og videre sørover kystleden.

5.4 Barentsregionen

Samarbeid kristne kirker i Barentsregionen (SKKB) arrangerte et Pilegrimsseminar i mai 2014 på Pilegrimsgården i Murmansk. Her deltok 14 tilreisende fra Finland og Norge. I tillegg kom de lokale

russiske deltakerne både fra Murmansk og området rundt. Sverige var dessverre forhindret fra å delta denne gangen. Det var Lutherske og Ortodokse kirker i alle tre landene som var representert. Både Nord- og Sør-Hålogaland bispedømme var representert på konferansen. Solveig Seines (bispedømmekontoret) og Anton Punsvik (kapellan på Sortland og styrerepresentant fra Norske veikirker) deltok fra SHBD.

Et av motivene for å delta på denne pilegrimskonferansen var å lete etter mulige spor av en Olavstradisjon i søsterkirker i nord og øst. Vi har vist til lange tradisjoner med handel og sjøfart helt til Kvitesjøen og Arkangelsk og som nevnt er St Olav en universell helgen slik at den ortodokse kirke kan ha vår norske helgen i sin nåværende og levende tradisjon. Et annet motiv er å videreutvikle prosjektet med åpne veikirker på Nordkalotten som kan bli meget nyttig for et pilegrimsprosjekt langs leia fra nord.

Den russiskortodokse kirke i Kirkenes har et Ikon med Olav den Hellige . Kapellet i Neiden har St Olav avbildet sammen med Den hellige Trifon. Men i Den russisk-ortodokse kirken i Murmansk fant vi ikke noe spor etter Olav den Hellige i de kirkene vi besøkte. ~~Men d~~Det er imidlertid bygd opp en flott pilegrimsgård i Murmansk som er en ressurs som kan sees inn i et østlig samarbeid.

Den Finsk-ortodokse kirke har levende Olavstradisjoner og var positive til samarbeid. Dette viser at det har vært Olavsaktivitet lengre nord og øst.

Operafestival arrangeres hvert år i Olavinlinna (St. Olavsborg, grunnlagt 1475) i Mikkelin lääni, nær Savonlinna (Nyslottdet) østlige Finland. Det er også er den best bevarte middelalderborgen i Norden. De er også aktuelle i forbindelse med tradisjoner i Tärnedalen og tidligere forbindelse med Ofoten.

Luleå stift har etablert og merket en led fra Kebnekaise som følger dalføret mot og sør- øst og den kalles Dag Hammarskjoldsleden.

Vegkirkene er allerede organisert i et samarbeid på Nordkalotten. Som et resultat av årets pilegrimsseminar ble flere russiske kirker plottet inn på veikirkekartet.

Åpne veikirker er en viktig ressurs fordi de allerede har organisert og kartlagt åpningstider og tilbud om åpne kirker på Nordkalotten. En rekke av Veikirkene ligger også langs kystleia, og vil være viktige å trekke inn i den videre Pilegrimssatsingen.

6 Pilegrimsressurser i Sør-Hålogaland

I forprosjektet har det vært fokus på å avdekke både tradisjon og muligheter for etablering av et hovedprosjekt og ei langsiktig satsing på pilegrimsled nordfra. Avdekking av mulige ressurser for et videre arbeid har derfor stått sentralt.

6.1 Kirkelige ressurser

Regjeringen Stoltenberg II definerte i 2012 kirken som en av fire pilarer i pilegrimssatsingen . Kirken er initiativtaker og eier av pilegrimsprosjektet i Nordland. Kirken er til stede i alle lokalsamfunn i fylket og forvalter infrastruktur, historie, personale og aktiviteter som er essensielle bestanddeler i en vellykket pilegrimssatsing.

Kapittel 6.8 viser allerede etablerte pilegrimsaktiviteter i bispedømmet og hvilke lokalsamfunn som er egnet til å være piloter i en pilegrimssatsing.)

6.1.1 Menigheter

Menighetene er en avgjørende lokal ressurs og samarbeidspartnere i det videre arbeidet. Erfaringene fra øvrige satsinger nasjonalt, viser at det er svært viktig å kunne spille på lokale eierskap til prosjektet og aktivisere ressurser lokalt for å skape aktivitet og tilrettelegge for besøk av pilegrimer.

I hovedprosjektet må en definere hvilken rolle og funksjon menighetene i eget bispedømme skal ha, hvilke ressurser som kan settes av til pilegrimsarbeidet lokalt, og hvordan samarbeid med menigheter i tilstøtende fylker kan organiseres.

6.1.2 Kirker

Kirkene er naturlig og sentral infrastruktur for utvikling av ei pilegrimssatsing langs kystleia i nord. De vil også være bindeledd for eventuell etablering av koblinger mot satsinger i Barentsregionen, gjennom etablerte samarbeid.

Sør-Hålogaland er allerede knyttet opp til samarbeidet om åpne kirker i sommersesongen for turister og andre som kommer forbi via veikirkenettverket med målsettingen:

«Kom inn som turist og gå ut som pilegrim»

De åpne veikirkene har allerede definert seg selv som en pilegrimsressurs som det vil være naturlig å samarbeide med for pilegrimsatsingen i nord.

6.1.3 Kirkelig ansatte

I kirken arbeider mange ulike yrkesgrupper: prester, organister, diakoner, trosopplærere, kateketer, kirketjenere og kirkeverger. I tillegg er mange frivillige tilknyttet menighetene. Både ansatte og frivillige må aktiveres for å oppnå det lokale engasjementet som kreves av en vellykket pilegrimssatsing.

6.1.4 Prestegårder

Opplysningsvesenets fond (OVF) eier og vedlikeholder over 450 presteboliger og prestegårder over hele Norge. Svært mange av disse har stor kulturhistorisk betydning. 250 presteboliger er over 100 år gamle og 325 bygninger er fredet på grunn av sin kulturhistoriske verdi. Det er ikke bare bygningsmassen som gjør prestegårdene til en viktig del av vår kulturarv. Gårdene står også sentralt i utviklingen av norsk folkeopplysning, utdanning, landbruk og kulturliv. Når det gjelder Nordland kan det nevnes at både Petter Dass og Knut Hamsun har levd på hver sin prestegård.

I 2014 har Kulturdepartementet gitt melding om at den alminnelige boplikten for prestene vil bli opphevet. Dette vil føre til at mange av prestegårdene vil få annen bruk og nye eiere. Hvordan disse utfordringene løses er ikke endelig avklart, men bispedømmerådene vil få anledning til å påvirke prosessen underveis. OVF har benyttet et sett av kriterier for å finne frem til hvilke garder/boliger som OVF fortsatt skal ta ansvar for. Dette har ført til et utvalg på 150 eiendommer. I Nordland står 7 prestegårder på denne listen: Brønnøy, Hemnes, Herøy, Lurøy, Gildeskål, Steigen og Hadsel.

Mange av gårdene er romslige bygg som på en eller flere måter egner seg til pilegrimsformål, for eksempel som overnattingssted eller kulturminne. I Hadsel jobbes det med å gi den om lag 500 kvadratmeter store prestegården nytt liv og pilegrimsperspektivet er med i refleksjonen. Pr. 1.

september 2013 finnes det dessuten 37 presteboliger i kommunal eie i Nordland. Også disse boligene kan være interessant for pilegrimsprosjekter, i samarbeid med de aktuelle eierkommunene.

En oppgave i hovedprosjektet vil være å avdekke mulighetene for å benytte prestegårder til pilegrimsformål. Her vil OVF være en naturlig og viktig samarbeidspartner.

6.1.5 Menighetshus/grendehus/bygdetun

I de fleste kommunene er det flere menighetshus, grendehus og andre lokale samlingssteder som kanskje kan benyttes som overnatting eller samlingsrom for grupper av pilegrimer. Dette er noe som må undersøkes nærmere i et hovedprosjekt.

6.2 Samiske perspektiver

Sør-Hålogaland bispedømme er kjerneområde for det lulesamiske, og har i tillegg betydelig nord- og sørsamisk befolkning. De samiske pilegrimsmålene og ressursene er i for liten grad undersøkt i forprosjektet. Dette bør være en av aktivitetene i hovedprosjektet.

Som nevnt tidligere var handelen med samene et viktig innslag for økonominen og deres vandreruter mot øst var viktige handelsruter mot Bottenviken og Østersjøen.

I tillegg vet man at samene var dyktige båtbyggere og gode båter er en forutsetning for en robust kystkultur. Samisk og norrøn/norsk båtbyggingshistorie er så sammenvevd at de ikke bør integreres og ikke behandles isolert og hver for seg.

Malje --- Samisk pilegrimsmerke

Maljene var gamle pilegrims-merker. I middelalderen, da Norge var katolsk, dro folk på pilegrimsferd til klostrene. Der fikk de et merke som bevis for fullført ferd. Disse merkene var utformet som en gotisk "M" med en krone over, symbol for jomfru Maria som himmelsdronning.

	Det fins også andre bokstaver, som vår gotiske "A" eller våre gotiske tegn. Dessverre har vi ingen forklaring til disse tegnene . Etter det en vet er ringen som henger løs på forsiden bare til pynt og har ingen magisk eller praktisk betydning. De fleste maljer var utstyrt med en kraftig ring rundt baksiden. De ble brukt i Sør-Norge på bunader som feste-maljer for stautkjeder, derfor navnet malje. Samene brukte maljene som pynt på koftekraven og som beltestøler. Skikken med å bruke maljer som beltestøler har holdt seg helt til i dag. Folketroen tilla sikkert noen overnaturlige krefter til maljene, lenge etter at den religiøse betydningen var glemt. I dag er de dekorative smykker uten religiøs symbolikk.

Maljen er tatt opp som en del av smykkekolleksjonen til blant andre Tana Gull og Sølvsmie A/S. Tekst og bilde er kopiert fra firmaets nettsider.

6.3 Pilegrimer i et flerkulturelt og interreligiøst samfunn

I et flerkulturelt verdenssamfunn som Norge i stadig større grad blir en tettere del av, vil norske pilegrimstradisjoner møte tilsvarende tradisjoner fra andre kulturer og religioner. Pilegrimsledene gir muligheter for møter mellom ulike kulturer og religioner, og ikke minst for møter mellom enkelt-mennesker knyttet til ulike kulturer og religioner.

Bakgrunnen for og innholdet i pilegrimsreisene vil variere, men opplevelsen av fellesskapet vil kunne åpne for større mellommenneskelig forståelse. Også møter mellom pilegrimer og lokalsamfunn / lokale kirker vil kunne åpne for ny forståelse og gi opplevelse av å være inkludert. Pilegrimsferden vil på den måten kunne fungere som en brobygger og inkludere nye landsmenn i det flerkulturelle norske samfunnet. Det flerkulturelle og interreligiøse perspektivet bør derfor utforskes nærmere i hovedprosjektet.

6.4 Historiske ressurser

6.4.1 Museer

Langs kystleia finnes det utallige historiske ressurser som kan være med på å både begrunne, forsterke og underbygge en pilegrimsreise langs Nordlandskysten. De historiske kirkestedene med kirker, kirkegårder, prestegårder er åpenbare ressurser inn i ei videre satsing. Enkelte steder er det særlige koblinger mot pilegrimsaktivitet, både i Alstahaug, Trondenes og Olavskilden i Brønnøysund. Dette vil være steder det kan tilrettelegges for tydelig aktivitet med historiske røtter.

Aktuelle samarbeid med museene er:

- Formidle lokal kirkehistorie, markante prester/proster --- gjerne på bestilling fra pilegrimer
- Kan formidle kirkekunst og arkitektur
- Gjøre tilgjengelig informasjon om lokale tradisjoner
- Henvise til lokale historiebøker og annen kunnskap
- Være lokale kontaktpunkter for pilgrimer

Museene er spredt langs hele leia. I Nordland er museene delt opp i tre konsoliderte enheter med aktivitet og museumsanlegg i alle kommunene. Museene utgjør en sentral ressurs i forhold til tilrettelegging av aktivitet. Det er faglig kompetanse knyttet til museene som kan bidra til å finne fram til og aktivisere lokale historiske ressurser. Museene i Nordland har uttrykt interesse for det igangsatte arbeidet og sagt seg interesserte i å være med i prosjekter videre.

6.4.2 Kulturminner

Det finnes ikke mange kulturminner som direkte viser historiske vandringer og kystleden, men noen vitnesbyrd om tidligere pilegrimsaktivitet er kjent i dag. Flere av kirkene underveis er middelalderkirker (Bodin, Gildeskål, Alstahaug og Tjøtta) og er betydningsfulle stoppesteder på veien både i forhold til åndelige og kulturelle opplevelser, og noen har Olavsrelaterte minnesmerker.

Et pilegrimsmerke fra Santiago de Compostela, funnet under korgulvet i Alstahaug kirke på Helgeland, vitner om at også Norge var en del av det katolske Europa i middelalderen. Pilegrimsmerker – bevisene på gjennomført pilegrimsferd – fulgte ofte den som hadde foretatt reisen, i graven. Det er derfor tenkelig at dette merket stammer fra en ødelagt grav. Mange pilegrims-merker er også funnet i alterskap, i tilknytning til altere og i kirkegulv. Funn i kirkegulv er vanligst fra og med 1400-tallet, og pilegrimsmerker kan fra da av ha blitt puttet inn i gulvsprekker som offer. De fleste pilegrimsmerkene var masseprodusert og støpt i bly. En helt spesiell form for merker var kamskjellene som ble solgt i Santiago de Compostela i det nordvestre Spania. Kamskjellet

var apostelen Jakobs ikonografiske kjennetegn, og symboliserte dessuten pilegrimsvesenet i sin alminnelighet. Dette merket er nå i NTNU Vitenskapsmuseets samlinger[7].

Fortellinger, myter, folketoner og folketro langs leia, er immaterielle kulturminner som kan være med på å forsterke opplevelsen underveis. Mye av dette formidles allerede i museene, men kan tydeliggjøres i forhold til formidling rettet spesielt mot pilegrimer. Museene har utvida åpningstider i sommerhalvåret og representerer derfor også en mulig lokal infrastruktur i forhold til mottak, formidling, bespisning og innlosjering av pilegrimer.

Olavskilden på Sømna er kjent som stoppested for farende folk langs leia og representerer en direkte tilknytning til Olavstradisjone på reisen mot Nidaros.

Jekteleia er også et sentralt kulturminne, og sporene langs kysten tydelige med bevarte jektefortøyninger, handelssteder og ikke minst fortellinger og dokumentasjon på prester som var jekteskippere og eide egne jekter langs hele kysten. Bevarte medbøker, seilingslogger, losbøker og historisk litteratur om jekteleia kan også være en ressurs inn mot definering av leias betydning også i et pilegrimsperspektiv. Det ligger store muligheter i å beskrive dette nærmere i et samarbeid mellom museer, fylkeskommunen, lokale historielag og kirkene.

Historiske båter er kulturminner som også kan tenkes inn i den videre satsingen. Pilegrimsseilas med jekta Brødrene rundt Hadseløya har vært planlagt gjennomført i 2014, men er utsatt. Dette er en mulighet som kan vurderes å ta med i det videre arbeidet som et lokalt initiativ og pilegrimstiltak. Galeasen Anna Rogde (stasjonert i Harstad) gir muligheter for historisk seilas fra Trondenes til Stiklestad. Sommeren 2014 ble det gjennomført testtur med MS Gamle Salten for å se på muligheter for etablering av pilegrimsled. Resultatene fra denne turen omtales i eget avsnitt (kap. 9). Faste og organiserte turer i forbindelse med Olavsvaka i Nidaros eller andre aktuelle feiringer, bør vurderes som en del av det videre arbeidet.

Forbundet Kysten arrangerer kyststevnet sitt i Bodø i 2016. I den forbindelse kan det legges opp til seilas sørover med kystpilegrim som tema med flere historiske båter som en del av seilasen.

6.4.3 Minnesmerker

Pilegrimer oppsøker hellig mål underveis og minnesmerker av ulike slag kan være med på å utvide opplevelsen både åndelig og kulturelt. Kunstneriske (minnebautaer og skulpturer) og historiske (f.eks krigsminner) minnesmerker. Slike minnesmerker kan forsterke motivet for å reise for enkeltindivider og grupper. Krigskirkegården på Tjøtta og minnesmerket over omkomne etter Torghatten-ulykken i Brønnøy kirke er eksempler på slike minnesmerker. I hovedprosjektet kan dette undersøkes nærmere i tilknytning til ressurser langs kystleia.

6.5 Infrastruktur

Kystleia langs nordlandskysten videre til Trondheim er et veletablert reiselivsområde og har allerede etablerte systemer for transport, overnatting og mat for de som ønsker å reise på egenhånd. Det vil likevel være behov for å se pilegrimers behov i forhold til ledene som etableres, både med hensyn til typer overnatting og hvor disse bør finnes.

[7] http://gemini.no/notiser/2010/09/gammel-argang-reist-langt/#sthash.hgq61hdd.dpuf

6.5.1 Båttransport

Offentlig tilrettelagt båttransport kan gjennomføres med:

- Hurtigruta
- Hurtigbåter
- Ferger

Hurtigruta har fasta anløpssteder som ikke nødvendigvis sammenfaller med andre ressurser som pilegrimer er opptatte av. Den utgjør likevel en vesentlig ressurs gjennom at det er mulig å hoppe av en båt og ta neste båt neste dag, på grunn av daglige anløp hele året.

Hurtigbåtene har også et fast ruteprogram som krever med koordinering av reisen på egenhånd. Det er etablert et system for bruk av offentlig transport for syklister og backpackere og dette kan også tas i bruk for pilegrimsreisende, med tilrettelegging i forhold til tilgjengelige kriker og andre hellige mål underveis.

Kystriksveien har et etablert nettverk av ferger som følger kystlinja.

Privat båttransport kan gjennomføres med:

- Veteranskipene MS Gamle Salten og MS Gamle Helgeland
- Private båter eid av kystlag (f.eks jekta Brødrene og Faksen)
- Egen/leid båt

Organiserte turer med veteranskipene vil kunne gi helhetlige opplevelser og muligheter for å kjøpe en «ferdig pakke», noe som er blitt mer og mer vanlig i resten av Europa og i Norge. Tilrettelagte turer vil kunne utgjøre en kjerne i det videre arbeidet.

Reiser med egen båt er også mulig. Det er et stort utvalg av tilrettelagte gjestehavner langs kysten som ivaretar de behovene båtreisende har. Det er et potensiale i også å legge til rette for pilegrimsreisende på denne måten.

6.5.2 Overnatting

Langs hele kystleia finnes det mange muligheter for overnattinger, i alle kvaliteter og prisklasser, i den etablerte reiselivsstrukturen. Det er likevel sannsynlig at det vil være behov for andre / nye overnattingstilbud langs pilegrimsledene.

6.5.3 Mat

De fleste overnattingssteder har egen matservering eller er tilknyttet serveringssteder i nærheten. Det er også god tilgang til nærbutikker langs kysten for innkjøp underveis.

6.6 Lokale og regionale ressursmiljøer

6.6.1 Kommunene

Kommunene er en vesentlig ressurs. Det er viktig med en god forankring i de berørte kommunene som sikrer at pilegrimsledene blir en del av det kommunale planverket. Særlig viktig vil det være å forankre pilegrimsledene i arealplaner og reguleringsplaner. Kommunene er også premissleverandører, eiere og drivere av kirkene og en del prestegårder, som også er sentrale

ressurser i det videre arbeidet. Mange kommuner har systemer for sommerjobber for ungdommer. Det bør undersøkes om dette kan være en ressurs inn mot åpne kirker og mottak av pilegrimer lokalt. Lokale turistkontor er en kommunal oppgave og en ressurs det er verdt å se på muligheter for samarbeid med.

6.6.2 Regionråd

Nordland er delt opp i 8 regioner og regionrådene er viktige ressurser å spille på i forhold til verdiskaping lokalt. Regionrådene kan både være ressurser i forhold til aktiviteter, delprosjekter og ikke minst finansiering av tiltak i egen region. De fleste regionrådene har fokus på utvikling av reiseliv, og det vil være strategisk viktig å forankre den videre satsingen inn i regionenes satsinger innenfor reiseliv, opplevelsesbasert turisme og ikke minst folkehelse og friluftsliv. Her er det muligheter for koblinger mot sykkelturisme, etablering og merking av stier og markedsføring overfor turister.

6.6.3 Kystlag

For å etablere tilbud om lokal transport til sjøs, kan kystlagene være en viktig samarbeidspartner. De disponerer gjerne både historiske båter, har kunnskap om lokal historie og lokale private båtførere. I tillegg sitter de inne med mye lokal kunnskap om kyst og kystkultur og har ofte et stort engasjement for saken.

6.6.4 Historielag

Lokale historielag er en ressurs som kan benyttes til å innhente dokumentasjon om pilegrimsressurser, middelalderhistorie, lokale historiske skikker knyttet til Olavstradisjoner og Olsok. Historielagene består gjerne av entusiaster som har mye å bidra med i formidling og kunnskapsinnhenting. I hvilken grad de kan være ressursmiljøer, er varierende ut fra lokalt engasjement.

6.6.5 Árran Lulesamisk senter

Árran er et lulesamisk kompetansesenter som blant annet har en forsknings- og museal virksomhet. Árran museum dokumenterer og samler inn gjenstander og tradisjonskunnskaper samt forsker på det samiske samfunn før og nå.

6.6.6 Turistforeninger og lokale turlag

Den norske turistforening disponerer mange overnattingssteder gjennom sitt hyttenettverk. Disse kan også sees i sammenheng med ei pilegrimssatsing der hyttene ligger i nærheten av stoppesteder og pilegrimsmål underveis.

6.6.7 Friluftsrådene

Lokale og regionale friluftsråd har god oversikt over vandringsleder og merkede løyper. I tillegg er disse ofte initiativtakere til prosjekter

6.6.8 Gjestehavner

Opprettelse av et pilegrimstilbud langs kystleia innebærer også tilrettelegging for private båtreisende i småbåt. Tilgang på gjestehavner langs leia er relativt god. Småbåtene ferdes mer på samme premisser som de gamle båtene i Jekteleia, og kan besøke de gamle fortøyningsplassene, havnene, handelsstedene, kirkene og kulturminnene som i dag ikke trafikkeres av rutebåt. Noen steder er det

lagt til rette for gjestehavn for dagsbesøk. Andre steder finner man gjestehavn med fasiliteter for overnatting som vann, strøm, toalett og andre servicebygg. Det finnes gode oversikter over eksisternde gjestehavner, og denne vil kunne gi en pekepinn hvor det mangler havn og hvor det med fordel kan legges bedre til rette ut fra et pilegrimsperspektiv

6.6.9 Kystverket

Kystverket er en nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og samferdsel og vil være en viktig samarbeidspartner i et hovedprosjekt.

Kystverket har blant annet ansvar for fyr langs kysten, og fyrene er viktige kulturminnene. De gamle fyrene er i dag automatisert og fraflyttet, og mange steder er fyrvokterboligene tilrettelagt for overnatting og turisme.

Kystverket vil også en viktig aktør for kartlegging og eventuelt oppmerking og tilrettelegging av den gamle Jekteleia.

6.7 Tilknytning til reiseliv i Nordland

6.7.1 Backpacker Kystriksveien

Med buss, båt og ferje komme du til steder du sjelden kommer til når du kjører bil. Det godt utbygde hurtigbåtnettet langs Kystriksveien binder øyene og fastlandet sammen. Den aktive vil finne spennende og unike fotturer av ulik vanskelighetsgrad. Gjennom prosjektet "Backpacker Kystriksveien" arbeides det for å gjøre det lettere å reise på denne måten, bl.a. gjennom ulike ruteforslag. Den etablerte seks-dagers turen tar reisende langs Kystriksveien med opplevelse av mange høydepunkter som Svartisen, Træna, Petter Dass museet, Brønnøysund (Torghatten) og Namsos. Turen går med buss og hurtigbåt.

Prosjektet gjennomføres av Foreningen Kystriksveien i samarbeid med Nordland Fylkeskommune og Nord-Trøndelag Fylkeskommune og har tydelig overføringsverdi til pilegrimssatsingen, fordi det er samme strekning, samme samarbeidspartnere og den baserer seg på allerede eksisterende infrastruktur. Muligheter for samarbeid bør vurderes i hovedprosjektet.

6.7.2 Sykkelturisme

Kystriksveien er tilrettelagt for sykkelturisme og Nordland fylkeskommune arbeider med å etablere flere sykkelruter langs nordlandskysten. Disse kan være grunnlag også for pilegrimsstrekninger.

Widerøe har etablert et tilbud «fly and bike» som gir reisende muligheter til å fly til en av selskapets destinasjoner, leie sykkel for å undersøke nærområdet, lever sykkelen tilbake og fly til neste destinasjon. Dette kan også sees i sammen heng med pilegrimsaktiviteter.

6.8 Etablerte pilegrimsaktiviteter i Sør-Hålogaland

6.8.1 Lokale pilegrimsaktiviteter i dag

I arbeidet med forprosjektet ble det sendt ut en undersøkelse til alle kirkelige fellesråd i Sør-Hålogaland bispedømme med spørsmål om:

- Nåværende pilegrimsaktivitet
- Målgrupper for aktiviteter
- Eventuelle samarbeidspartnere
- Planer om pilegrimsaktivitet
- Ønske om å være pilot i videre satsing

Undersøkelsen ble sendt ut som spørreskjema og fikk 15 respondenter. Det gir oss et innblikk i aktiviteten, men det er få respondenter for å trekke konkrete slutninger.

Flere av respondentene svarer at de har etablerte aktiviteter; i hovedsak lokale pilegrimsvandringer/vandringer på historiske kirkeveier og vandringer til utegudstjenester.

De viktigste målgruppene er skoleelever og konfirmanter.

Lokale samarbeidspartnere er museer, turlag, skoler, reiselivet og frivillige i det kirkelige arbeidet.

Kirkene er i varierende grad åpne om sommeren, og det er ingen forutsigbare, felles åpningstider, men lokalt bestemte.

Flere av menighetene kan tenke seg å være piloter i ei videre satsing, men påpeker at det da er behov for ei sentral koordinering og prosjektledelse, samt ressurser til å gjennomføre lokale tiltak. Tilbakemeldingene viser at forprosjektet kanskje er for lite kjent foreløpig, slik at det er vanskelig å se for seg hvilken aktivitet det kan føre til.

6.8.2 Hadsel

Det er tatt et lokalt initiativ for å aktualisere ny bruk av Hadsel prestegård, gjennom prosjektet. Hadsel kuturminnepark. Det ble gjennomført et seminar i november 2013 for å se på prestegården som en ressurs i pilegrimsarbeidet. Det er dokumentert kirkelig aktivitet på stedet i alle fall fra 1321 og i alterskapet fra 1500-tallet finnes det både en St. Stefanus og en St. Katharina. I seminaret ble flere ressurser definert: overnatting i presteboligen og fjøset, jekta Brødrene som pilegrimstransport, aktivitet knyttet til kirkene langs sjøen (Langnes, Øksnes, Dverberg og Bø), etablerte lokale pilegrimsturer på historiske kirkeveier. Hadsel og Vesterålen kan bli «limet» som binder pilegrimsprosjektene i Nord- og Sør-Hålogaland sammen – fra Trondenes via gamle "sjøkantkirker" i Dverberg, Langenes og Skogsøya til Hadsel som er forbindelsen videre til Lofoten.

Initiativet viser at det er mange muligheter for å utvikle både lokale satsinger og delta i en større sammenheng. Hadsel bør vurderes som en pilot i videre satsing.

6.8.3 Gildeskål og St. Thomas tradisjonen

Sør-Hålogaland bispedømme har i forkant av forprosjektet definert et ønske om at Gildeskål skal være et nav i pilegrimsarbeidet, med utgangspunkt i:

- Lokalisering / beliggenhet --- "midt i nordnorsk kystmiljø" og som en naturlig geografisk og kulturhistorisk perle
- Sterke historiske røtter med middelalderkirka og kirkestedet som sentrum og prestegården som kulturressurs
- Sentral historisk tilknytning, med fornyet fokus på relasjonen til England, St. Thomas og Canterbury

- Nyere norsk og nordnorsk historie med Elias Blix som hovedfigur
- Nordlandsmuseet satsing på regional kirkehistorie
- Synergier med Elias Blix-prosjektet

Kirkestedets fasiliteter og historiske betydning er tydelig helt tilbake til 1100-tallet og er Gildeskåls mest tilrettelagte aktivitet for besøkende, gjennom Nordlandsmuseets virksomhet. To kirker, en spennende kirkegård, tydelige naturkvaliteter, kystnært kirkested, Elias Blix fødested og etablert formidling på mange plan er stikkord som kjennetegner kirkestedet. Det er et levende kirkested som tas i bruk hele året gjennom ulike kirkelige og kulturelle arrangementer. Olsok-tradisjonene holdes fortsatt levende gjennom årlig Olsok-stevne. Nordlandsmuseet er en viktig samarbeidspartner for å få til ei satsing på pilegrim i Gildeskål, både innenfor infrastruktur, tilrettelegging og formidling. K

Gildeskål kommune har vedtatt å være pilegrimskommune og å støtte opp om kirkas arbeid for en pilegrimssatsing. Kommunen vil også framover bruke kommunale ressurser til utviklingen av pilegrimssatsingen, og vil bidra til at kommunalt arbeid på andre områder som Canterburysamarbeid, Elias Blix-prosjektet og utvikling a Gildeskål kirkested kan styrke prosjektet Pilegrim i Nord.

En forankring i Gildeskål med utgangspunkt i Gildeskål kirkested, St. Thomas-tradisjonen, Canterbury-samarbeid, Elias Blix og senter for regional kirkehistorie vil med dette kunne danne grunnlag for et kivskraftig kirkelig og kulturelt senter sentralt i bispedømmet.

6.8.4 Meløy

Meløy historielag har med utgangspunkt i kirkestedet på Meløya lansert øya og kommunen som et aktuelt sted i en pilegrimssatsing. Meløy kirke (bygd i 1867) har 500 sitteplasser. På øya bor det litt over 200 mennesker. Dette vitner om et kirkested som var sentralt den gang nordmenn hovedsaklig benyttet båt som transportmiddel. I følge historielaget er kirkestedet mye eldre enn kirka ("beviselig fra 1400-tallet, sannsynligvis eldre") og har en rik historie. "Adkomsten fra sjøsiden er utmerket og lett, både for store og små farkoster. Kirken på Meløya må være et ideelt stoppested for en sjøfarende pilegrim", mener historielaget, som arbeider for å få den lokale kirkeadministrasjonen med på en pilegrimssatsing. Initiativet gjør Meløy til en god pilotkandidat i et hovedprosjekt.

6.8.5 Alstahaug

Det er funnet pilegrimsmerke i ei grav under kirken, som nok er det tydeligste historiske vitnesbyrdet på at pilegrimer også har besøkt den nordligste delen av landet. Alstahaug var det første bispesetet, her er den første bispegården fortsatt i drift og private eiere leier ut rom. Helgeland museum driver Petter Dass museet, og har også ansvar for formidling i prestegården og middelalderkirka. Det er et mangfold av ressurser å ta utgangspunkt i området. Den litterære arven etter Petter Dass, også salmediktningen, er ressurser det kan gjøres mye ut av i et hovedprosjekt. Alstahaug bør derfor vurderes som et viktig ressurspunkt for den videre satsingen.

6.8.6 Hamarøy

Hamarøy kirkelige fellesråd arrangerer årlige turer langs den gamle kirkeveien fra Karlsøy til Presteid, hvor deler av turn går med båt. Vandringen kombineres med opplevelse av ulike kulturminner og fellesrådet ser det som interessant å kunne utvikle dette tilbudet ytterligere. De ser også flere muligheter for å etablere lokale pilegrimsvandringer koblet til historie, natur og kultur i området.

6.8.7 Rønvik

Rønvik menighet arrangerer årlige pilegrimsvandringer i samarbeid med en av skolene, i tillegg til at de arrangere flere utegudstjenester knyttet til historiske steder som Kjerringøy, Nyholms Skandse og Givær. De har ambisjoner om å utvide pilegrimsaktiviteten med flere vandringer og gjøre satsingen tydeligere og mer kjent. Samarbeidet med skolene er et interessant perspektiv å ta med seg i det videre arbeidet.

7 Samarbeidspartnere for videre satsing

7.1 Nordland fylkeskommune

For prosjektet Pilegrim i Nord vil det være avgjørende å ha et nært og godt samarbeid med Nordland fylkeskommune. På områder som næringsutvikling, reiseliv, folkehelse og kultur vil fylkeskommunen kunne bidra til både til utviklingen av prosjektet og til at verdiskapingspotensialene i prosjektet utnyttes. Fylkeskommunen vil også kunne bidra til god kontakt opp mot andre aktører innenfor de ulike utviklingsområdene.

7.2 Nasjonalt pilegrimssenter

Nasjonalt Pilegrimssenter er organisert under Riksantikvaren og Klima- og miljødepartementet, og lokalisert i Trondheim. Senteret har overordnet ansvar for den offentlig støttede pilegrimsvirksomheten i Norge og særlig for de godkjente ledene.

Nasjonalt pilegrimssenter har tre hovedarbeidsområder:
Miljø: Natur, kulturarv, landskap og friluftsliv. Pilegrimsleden som fysisk struktur.
Kirke: Pilegrimstradisjoner, pilegrimsliv og kirkeliv. Pilegrimsleden som idé.
Næring: Overnatting, servering, transport og andre tjenester. Pilegrimsleden som en ressurs for næringsliv og reiseliv.

I møter underveis i forprosjektet er det uttrykt stor interesse for videre samarbeid og samhandling. Nasjonalt pilegrimssenter vil derfor være en av de viktigste samarbeidspartnerne videre.

7.3 Nidaros pilegrimsgård

Nidaros pilegrimsgård er en av de regionale pilegrimssentrene. Dere hovedansvar er mottaket av pilegrimer til Nidaros, herunder utdeling av Olavsbrev (pilegrimsdiplomer). Siden vår kystled leder mot Nidaros er det dermed viktig med et samarbeid med pilegrimsgården og pilegrimsprest Einar Vegge. Gjennom samarbeid med Vegge i Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg fra oppstarten i 2012 og hans og pilegrimsgårdens involvering i mottaket av pilegrimsseilasen fra Bodø til Nidaros i juli 2014, er denne relasjonen i høyeste grad etablert og ivaretatt.

7.4 Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg

Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg ble dannet som et fagutvalg under Kirkerådet i Den norske kirke og hadde sitt første møte i januar 2012. Utvalget ledes av Arne Bakken, pilegrimsprest i Hamar og består ellers av sekretær Paul Erik Wirgenes, Avdelingsdirektør i Kirkerådets avdeling for menighetsutvikling (byttet akkurat med Gerd Karin Røsæg, Assisterende direktør i Kirkerådet), Einar Vegge, pilegrimsprest i Nidaros, Tor Singsaas, biskop i Nidaros, Berit Lånke, seniorrådgiver i Nasjonalt pilegrimssenter, Margun Pettersen, sekretær og pilegrimskoordinator Stavanger bispedømme, Rune

Hvidsten, diakon i Møre bispedømme, Tore Dvergastein, kulturrådgiver Tunsberg bispedømme og Eivind Ørum, Sokneprest i Gildeskål, Sør-Hålogaland bispedømme.

Det er i utvalgets mandat å sette pilegrimssatsingen på sakskartet innad i kirken og gjennom det bidra til at pilegrimssatsing i Norge kan fylles med et innhold som gir mening, bærekraft og dybde.

Utvalgets mandat går på "Pilegrimen som undringens sendebud til vår tid" ved å:
--- å synliggjøre den verdensvide kirke.
--- å bidra til å bruke de godkjente pilegrimsledene, belyse kristendommen som kulturarv og å styrke Trondheim som pilegrimsmål.
--- å bidra til å se den lokale kirke som nærmeste helligsted og pilegrimsmål.
--- å utvikle pilegrimspraksis i lys av kirkens helhetlige oppdrag.

Det er i utvalgets interesse at det jobbes videre frem et prosjekt fra nord. Dette er viktig både av historiske årsaker og for at en større del av kirken skal få en pilegrimsled som leder mot Nidaros. Gjennom utvalgsmøtet i Bodø og Gildeskål i august i 2013 viste utvalget at det synes at prosjektarbeidet vårt er svært viktig.

7.5 Prostier og menigheter

I punkt 6.2. er det redegjort for de kirkelige ressursene i bispedømmet. Pilegrim i Nord bør ha tett kontakt med prostiene, men for å sikre god lokal forankring bør det også opprettes kontakt direkte til aktuelle lokale menigheter.

7.6 Kommuner og regionråd

Lokal og regional forankring i kommuner og regioner har av tids- og kapasitetshensyn ikke vært prioritert i forprosjektet. Dette vil være svært viktig i første fase av hovedprosjektet for å få til et godt samspill med lokale og regionale ressurser, og for å sikre at arbeidet med pilegrimsleder blir forankret i lokalt planverk.

7.7 Museene

Det vil være viktig å etablere et godt samarbeid med Helgelandsmuseet, Nordlandsmuseet og Museum Nord, slik at de med sin formidling kan bidra til gode opplevelser for dem som ferdes langs pilegrimsledene som etableres. For å sikre at formidlingen er tilgjengelig når kystleden åpnes, vil det være viktig at utvikling av formidlingen på et tidlig tidspunkt kommer inn i planene for museene.

7.8 Universiteter

Dokumentasjon og forskning er et interessant område å se nærmere på i hovedprosjektet. Forskning omkring om pilegrimsaktivitet, historiske hendelser, middelalderhistorie, kirkehistorie, kirkekunst, gamle kirkeveier og annet, vil være med på å løfte kunnskapen om kystleias funksjon også i et kirkelig perspektiv.

Grubleseminar som metodikk, er prøvd ut i Gildeskål, og har resultert i ny kunnskap om kirkestedet. Dette kan ha overføringsverdi til andre lignende steder i prosjektområdet.

Både ved Universitetet i Nordland og Universitetet i Tromsø kan det være interesse for nye forskning knyttet til tema som er aktuelle i prosjektområdet, og konkrete muligheter for dette bør vurderes nærmere.

7.9 Reiseliv

Overnattingssteder, serveringssteder og transport inngår alle i det vi omtaler som reiselivets infrastruktur, og er vesentlige samarbeidspartnere for å få igangsatt hovedprosjektet. Reiselivet vil kunne få økt tilstrømning av reisende som et resultat av satsingen. De siste årene har det vært økende interesse for pilegrimsvandring både i Norge og i resten av Europa.

7.10 Elias Blix-prosjektet

Prosjektplan for Elias Blix-prosjektet ble utarbeidet i 2013, og er et omforent prosjekt for Nordlands-museet, Universitetet i Nordland, Sør-Hålogaland bispedømme, Salten regionråd i regi av Gildeskål kommune. Av kapasitetshensyn i Gildeskål kommune, særlig grunnet SALT-prosjektet, er Elias Blix-prosjektet satt litt på vent, men forventes videreført fra høsten 2014.

Elias Blix-prosjektet skal være en arena for formidling, forskning og dokumentasjon av Elias Blix sitt liv og arbeid og av forhold han ellers kan bli knyttet til eller være et symbol for. Med sin unike organisering vil det kunne være en ressurs også for Pilegrim i Nord.

Elias Blix sine tekster bygger på en spesiell måte bro mellom naturskildringer, dagligliv og kristen tro, og er derfor en ressurs også for Pilegrim i Nord. En bredere Elias Blix-formidling vil samtidig kunne gi en dypere forståelse av tekster som henspiller på landskapet man ferdes i som pilegrim. En vitali-sering av Elias Blix-formidlingen i bispedømmet vil videre kunne være et bidrag til gode opplevelser underveis på ferden til Nidaros.

Gildeskål kommune har kjøpt eiendommen på hjemplassen til Elias Blix på Sandhornøy og startet utviklingen av Elias Blix-tunet. Når dette så blir knyttet tettere sammen med området ved Elias Blix-bautaen ute ved sjøen, legges det her grunnlag for vandring i et område med helt spesielle opplevelser, med kort vei videre til Gildeskål kirkested.

7.11 Regionalt senter for kirkehistorie

Nordlandsmuseet har i sin organisering lagt til grunn at de avdelingene skal gi formidling innenfor ulike utvalgte temaer, og styret for museet har vedtatt at avdelingen i Gildeskål skal ha et særlig ansvar for regional kirkehistorie. En plan for arbeid innenfor temaet er utarbeidet av museums-konsulent Oscar Berg, og både forskning og formidling innenfor området vil naturlig nok kunne være en ressurs for den kirkehistoriske formidlingen i pilegrimsprosjektet. En særlig oppmerksomhet knyttet til samisk historie vil være viktig også for Pilegrim i Nord.

Det er foreløpig ikke lagt konkrete planer for museets etablering av regionalt senter for kirkehistorie. Former og muligheter for samarbeid vil derfor være avhengig av det videre arbeidet med etablering av senteret for kirkehistorie.

7.12 Andre samarbeidspartnere

Oversikten over pilegrimsressurser, andre pilegrimssatsinger og internasjonale satsinger viser til en lang rekke aktuelle samarbeidspartnere. Tiltaks- og framdriftsplanen for hovedprosjektet vil vise hvordan når og på hvilken måte samarbeid med disse organiseres.

8 Pilegrimsseilas fra Bodø til Trondheim

8.1 Bakgrunn for testturen

Sommeren 2014 ble det gjennomført en historisk pilegrimsseilas med veteranskipet MS Gamle Salten fra Bodø til Trondheim. Turen hadde Olavsvaka i Nidaros 29. juli som mål, og ble gjennomført som et samarbeid mellom Riksantikvaren, Sør-Hålogaland bispedømme, Rederiet Saltens og mange ulike lokale partnere på stoppestedene. Underveis ble det gjort strandhogg for å oppleve spor etter tidligere pilegrimsaktivitet, se på muligheter for aktivisering lokalt og for å seile kystleia pilegrimer fra nord har måtte benytte til alle tider. Undervis ble det også lagt vekt på å synliggjøre valgkirkene og steder hvor fremveksten av det norske demokratiet stod sterkt, som ei markering av Grunnlovsjubileet. Turen gikk over 4 dager med nærmere 30 deltakere på turen. Programmet var en kombinasjon av sjøreise, vandring og buss, med både åndelige, kulturelle og naturbaserte opplevelser og aktiviteter på programmet (fullstendig program ligger som vedlegg til rapporten).

Underveis var deltakerne innom 11 kirker i Sør Hålogaland, Nord-Trøndelag og Nidaros bispedømmer. Det startet i Bodin kirke med utsendelsesmesse ved biskopen i Sør-Hålogaland, Olsokfeiring og messe i Gildeskål, morganandakt i Sandnessjøen, pilegrimssamling i Alstahaug kirke, opplevelse av Tjøttaspelet ved Tjøtta kirke, høymesse i Brønnøykirke, besøk på ruinene etter Knutskirka på Tilrem og pilegrimsmesse i Austråt kapell før pilegrimene sluttet seg til andre pilegrimer i Trondheim med Vår frues kirke og Olavsvake i Nidarosdomen. Turen ble ledet av biskopen, soknepresten i Bodin og soknepresten i Gildeskål. Domkantor i Bodø deltok også som kantor på hele turen, både om bord i Gamle Salten og på stoppesteder underveis.

8.2 Erfaringer underveis

På slutten av pilegrimsseilasen ble det gjennomført et erfaringsseminar om bord med deltakerne for å innhente informasjon om hvordan turen hadde fungert og få tilbakemeldinger på endringer som bør gjøres for eventuelle påfølgende turer.

8.2.1 Programmet som helhet og lokale arrangementer

Deltakerne var i det hele svært fornøyde med turen som helhet. Opplevelsen underveis var sterke, kvalitetspreget og ga innblikk i både historie, arkitektur og kirkekunst som var med på å forsterke den helhetlige opplevelsen. Deltakerne var enige om at turens lengde i antall dager var passende, men litt uenige i hvor mye program det burde være på hvert enkelt stoppested. Enkelte ga tilbakemeldinger om at det ble litt for lite tid til egenrefleksjon og at det kulturelle perspektivet kan overskygge det egentlige pilegrimsmotivet, å vandre i stillhet mot hellige mål. Samtidig ble det oppfattet som svært positivt med så mange møter med ulike kirker, lokale historier og tradisjoner. Opplevelsen av naturen underveis, både lit havs og på land, ble også trukket frem som en vesentlig suksessfaktor og et fortrinn for nettopp denne strekningen. Grensen mellom å være pilegrim kontra vanlig turist kan likevel forsterkes og tydeliggjøres.

En annen faktor som ble fremhevet var møtene med ulike mennesker underveis. Det oppsto et godt fellesskap mellom deltakerne, mellom deltakere og mannskap og ikke minst i møtene med alle menneskene som var med på å skape opplevelser underveis. Dette er kvaliteter som er med på å forsterke pilegrimsopplevelsen.

En av deltakerne testet mulighetene for å sykle enkelte strekninger. Dette fungerte veldig bra og kan være en måte å effektivisere turen på, i forhold til tid og avstander. Ombord i MS Gamle er det gode

forhold for transport av medbragte sykler og rederiet kan også stille med sykler til leie for de som ønsker det.

8.2.2 Lokale tiltak

Programmet som var lagt opp på land var både spennende, innholdsrikt og omfattende. De lokale kreftene gjorde en vesentlig innsats for å forsterke opplevelsen. Mange ulike aktører var involvert underveis:

- Lokale menighetskontor
- Prester/proster
- Nordlandsmuseet, Helgeland museum og Kunstindustrimuseet
- Lokale foreninger stod for servering enkelte steder

Den lokale innsatsen har vært vesentlig i forhold til både planlegging og gjennomføring av aktivitetene på de ulike stoppestedene og utgjør en uvurderlig ressurs for en vellykket gjennomføring av en slik tur.

8.3 Planlegging og gjennomføring

Prosjektledelsen ble ivaretatt av Sør-Hålogaland bispedømme men det var noe uklart for deltakerne om prosjekteier var bispedømmet eller Rederiet Saltens. Den interne forankringen av prosjektet på bispedømmekontoret tok tid å innarbeide, og fikk konsekvenser for utviklingen av programmet og innsalg av turen.

Informasjon og markedsføring ble ivaretatt av Rederiet Saltens. Deltakerne savnet mer og tidligere informasjon om turens innhold og forutsetninger for deltakelse (forhold ombord, bekledning og program). Kommunikasjonen underveis på turen fungerte i et fint samspill mellom rederiets mannskap og prosjektledelsen, og programmet ble tilpasset seilingsforhold underveis.

Veteranskipet MS Gamle Salten ble fremhevet som ypperlig til slike reiser og som en forsterking av den helhetlige opplevelsen.

Det er utarbeidet ei billedbok fra turen som viser de ressursene som ble synliggjort og avdekket underveis.

8.4 Felles erfaringer fra pilegrimsseilasene

Prosjektet Kystpilegrimsleden gjennomførte tilsvarende tur fra Stavanger til Trondheim med veteranskipet MS Nordnorge. Deres erfaringer fra planlegging og gjennomføring vil det være viktig å drøfte i fellesskap. Riksantikvaren har på anmodning fra forprosjektets ledelse gitt signal om at de vil ta initiativ til et felles erfaringsmøte med de to arrangørene. Dette møtet vil kunne danne grunnlag for vurdering av muligheter for videreføring av turen som et årlig tiltak.

8.5 Kritiske suksessfaktorer for videreføring

Erfaringene fra testturen har gitt gode forutsetninger for å vurdere muligheter for flere slike turer. Deltakeren ga tydelige tilbakemeldinger om at det ville være interessant å delta på lignende turer, med justeringer i forhold til erfaringene som ble gjort underveis. Testturen var støttet økonomisk av Riksantikvaren og dette var vesentlig for å kunne gjennomføre turen uten full utnytting av kapasiteten og et akseptabelt prisnivå for deltakerne.

Oppsummert vil følgende momenter være viktige for å kunne gjennomføre tilsvarende tur flere ganger:

- Tydelig eierskap til produktet
- God organisering av tiltaket
- Avklarte samarbeidspartnere
- Lokal forankring og samarbeidspartnere
- Tydeliggjøring av pilegrimsmotivet
- Økonomisk støtte til gjennomføring

Årlige seilaser med er et viktig delprosjekt i den videre satsingen og bør organiseres som et eget prosjekt i hovedprosjektet.

9 Resultater fra forprosjektet

9.1 Måloppnåelse i forprosjektet

I forprosjektet har det vært fokus på å innhente informasjon og kunnskap som gir Sør-Hålogaland bispedømmeråd grunnlag for å vurdere muligheter for etablering av et hovedprosjekt med satsing på pilegrimsarbeid i nord.

Arbeidet har vist at det både finnes historisk begrunnelse for å sette i gang et slikt prosjekt, og ikke minst at det er mange muligheter for tilrettelegging av aktivitet langs kystleia i nord gjennom lokal forankring, aktivisering av lokale aktører og samarbeid mellom ulike parter. Nedenfor oppsummeres konkrete resultater i forhold til delmålene.

9.1.1 Innhente og dokumentere informasjon om pilegrimssatsing i Norge og internasjonalt som ei satsing i Nordland kan bygge på

På det nasjonale nivået er følgende tiltak gjennomført:

- Erfaringsmøte med Nasjonalt pilegrimssenter.
- Forankring i nasjonalt pilegrimsutvalg.
- Gjennomført testtur til Nidaros.
- Samtaler med Nord-Hålogaland- og Nidaros bispedømmer.
- Dialog med Sjømannskirken i London.
- Møte og dialog med bispedømmekontoret i Canterbury.

9.1.2 Innhente og dokumentere informasjon om pilegrimsarbeid og ressurser i Sør-Hålogaland/Nordland

- Undersøkelse sendt ut til alle kirkene i Nordland.
- Seilasen med MS Gamle Salten har dokumentert muligheter for stoppesteder og aktiviteter lokalt.
- Det er gjort en betydelig innsats i forhold til research og innhenting av informasjon.
- Et eget pilegrimskart over Nordland er under utvikling. I oppstarten av forprosjektet ble det konkludert med at et slikt kart vil være et viktig og langsiktig verktøy for pilegrimsprosjektet i nord.

9.1.3 Informere om prosjektet og forankre det i regionrådene og i prostiene

- Tatt opp som sak i flere prostemøter, prostimøter, bispedømmerådsmøter, stiftssamling o.l.
- Deltatt i møte med Hadsel for å undersøke muligheter for etablering av pilegrimssatsing der.
- Gjennomført dialog med Meløy historielag.
- Avholdt dialogmøte med pilegrimskommunen Gildeskål.
- Diskutert med deltakere under pilegrimsseilasen i Nidaros.

- Det var ikke rom for å prioritere involvering av regionrådene i forprosjektet. Å bygge samarbeid med regionrådene vil bli en viktig aktivitet i hovedprosjektet.

9.1.4 Konkretisere og prioritere ressurser som det videre arbeidet kan bygge på

- Fremkommer som resultat av forprosjektrapporten.

9.1.5 Utvikle nettverk for det videre arbeidet

- Det er gjort en stor innsats for å forankre kystpilegrimsleden i nord ikke bare lokalt og regionalt, men også i nasjonale pilegrimsplaner og strategier. Vi har hatt kontakt med Nasjonalt Pilegrimssenter, Kystpilegrimsleia, Pilegrimsgården og pilegrimspresten i Nidaros, samt Riksantikvaren. Se kapittel 7 for mer informasjon.
- Videreutvikle internasjonale kontakter med Nordkalotten, Barents, London og Canterbury. Se punkt 5.2, 5.3 og 5.4.
- Etablere samarbeid med regionrådene i Nordland, jmf punkt 9.1.3.

9.1.6 Bidra til planlegging av test – og markedsføringstur i 2014

- Underveis i prosessen med forprosjektet ble det tydelig at testturen med Gamle Salten ville gi vesentlige bidrag til forprosjektet, og seilasen ble derfor prioritert høyere, blant annet fordi den på flere områder kunne erstatt det planlagte idéseminaret. Som det framgår av kapittel 8, bidro testturen i vesentlig grad også til ressurskartleggingen i forprosjektet.

10 Plan for hovedprosjekt

Arbeidet med forprosjektet har vist at det finnes betydelige ressurser i Nordland som kan aktiviseres videre i et hovedprosjekt for å etablere en kystled i nord. Pilegrimsseilasen med MS Gamle Salten ga svært gode erfaringer i forhold til hvordan en organisert tur kan gjennomføres med Olavsvaka i Nidaros som mål, noe som vil være med på å binde kystpilegrimsleia fra nord sammen med resten av Europa.

Arbeidsgruppen for forprosjektet anbefaler derfor at det legges til rette for igangsetting av et hovedprosjekt. Hovedprosjektet må utvikles i ulike faser og hovedfokuset vil kunne variere fra region til region ut fra lokalt tilgjengelige ressurser. Prosjektområdet må i hovedsak være Sør-Hålogaland, men det vil være hensiktsmessig å søke samarbeid med Nord-Hålogaland for å binde satsingen nordover mot Trondenes og de historiske røttene etter Tore Hund, den første pilegrimen. I tillegg vil det være vesentlig å få til et samarbeid med Nidaros bispedømme og Sør- og Nord-Trøndelag fylker om en sammenhengende kystled og helhetlig opplevelse.

10.1 Mål for hovedprosjektet

Forprosjektets mål var å kartlegge lokale ressurser og systemer som allerede eksisterer i stor eller liten skala. Forprosjektet har fått fram og belyst det verdipotensialet som ligger i pilegrimsarbeidet. Dette arbeidet er i hovedsak sammenfallende med de verdier som lokale, regionale og nasjonale politiske myndigheter har prioritert innenfor natur, kultur, reiseliv og folkehelse, samt for kirken. Hovedprosjektet må prioritere arbeidet med logistikk og infrastruktur ut fra de allerede eksisterende aktører og systemer. Enkelte steder vil dette avdekke muligheter og behovet for utvikling og nyetableringer i lokalsamfunnene. For at arbeidet med en pilegrimsled skal lykkes må de lokale menighetene og kirkene være aktiv med fra begynnelsen av. En pilegrimsled må bygges nedenfra og opp, med fokus på lokale aktører innen kirke, kultur, næringsliv og folkehelse. Dette må prioriteres tidlig i prosjektet.

Målet for et hovedprosjekt blir å kople de eksisterende systemene sammen til en godkjent og levende pilegrimsled langs nordlandskysten.

Hovedmål

Skape lokalt pilegrimsengasjement og etablere infrastruktur for en helhetlig godkjent St. Olavsled mellom Trondenes og Nidaros

10.2 Delmål for hovedprosjektet:

- Etablere en helhetlig pilegrimsled med muligheter for både organiserte og egne turer.
    - Motivere til lokale initiativ og forankre satsingen i lokale samarbeidsmiljøer
    - Motivere til et variert tilbud pilegrimsaktivitet lokalt
    - Koble lokale, regionale og nasjonale aktører til ei felle satsing på pilegrimsleden.
-
- Synliggjøre eksisterende og utvikle nødvendig infrastruktur for pilegrimsleden.
- Informere og formidle pilegrimsleden.
- Bidra til lokal og regional verdiskaping innen natur, kultur, reiseliv og folkehelse.
- Vitalisere trosopplæring og gudstjenesteliv i lokalmenighetene.

10.3 Ressurser som grunnlag for videre satsing

Den videre satsingen må baseres på lokalt tilgjengelige ressurser som allerede eksisterer og som kan forsterkes og aktiviseres gjennom en regional organisering og koordinering gjennom hovedprosjektet. Ressursene er nærmere beskrevet i kapittel 6.

Aktuelle samarbeidspartnere som det er redegjort for i avsnitt 7, vil også utgjøre viktige ressurser for hovedprosjektet.

Kirkelige ressurser
Kirkene: gudstjenester, stille rom, konserter, opplevelser, velsignelse, stempel i pilegrimspass, formidling av lokale tradisjoner og kirkehistorie

Kirkelige fellesråd og menigheter: lokale prosjekteiere og pådrivere

Kirkelige ansatte og frivillige.

Prestegårdene, menighetshus.

Historiske og kulturelle ressurser
Museenes rolle i det videre arbeidet kan være knyttet til innhenting av informasjon om lokale tradisjoner, organisering av aktivitet, kulturelle opplevelser som forsterker den totale opplevelsen og kunnskapsinnhenting og formidling.

Historielag, kystlag og andre lokale foreninger er også en viktig ressurs i forhold til organisering og gjennomføring av lokale aktiviteter, tilrettelegging av stier og informasjon om lokale tradisjoner.

Infrastruktur
Transport, mat og overnatting er vesentlige behov som må synliggjøres, tilrettelegges og markedsføres med henblikk på pilegrimsaktivitet langs leden. De eksisterende tilbudene er i stor grad tilfredsstillende, men det finnes også behov for nyetablering og videreutvikling på noen områder. En viktig oppgave for prosjektet vil være å synliggjøre og koordinere tilbudet som finnes opp mot målgruppene som ønsker å være pilegrim i nord.

10.4 Verdiskapingspotensial og pilegrimspilarene

Verdiskapning har tradisjonelt vært knyttet til å skape økonomiske verdier. Blant annet gjennom verdiskapningsprogrammet har dette perspektivet blitt utvidet, og i rapporten fra «Den verdifulle kystkulturen»[8] oppsummeres det slik:

- Miljømessig verdiskapning: verdier og ivaretakelse av kulturminner, kulturmiljø og landskap.,
- Kulturell verdiskapning: Symboler, tradisjoner, historier, estetikk og kulturell kapital.
- Sosial verdiskapning: Identitet, samarbeid og samhandling, engasjement, tilhørighet og etikk
- Økonomisk verdiskaping: inntekter, investeringer, innovasjon og markedsføring

Ei større satsing på pilegrimsaktivitet har som mål å bidra til økt verdiskaping både lokalt og regionalt.

Dette må ses i sammenheng med de fire dimensjonene for pilegrimsarbeidet:

- Kirke: Mange pilgrimmer søker et trosfellesskap. De sosiale og mellommenneskelige perspektivene er viktig å ivareta i en pilegrimssatsing.
- Kulturelle: Opplevelser som forsterker reisen

[8] http://www.nfk.no/Artikkel.aspx?AId=16253&back=1&MId1=434

- Miljømessige: Koblingen mellom folkehelse, kultur, natur og åndelighet.
- Næring: Potensiale for økonomisk inntjening for ulike parter (overnatting, bespisning, skyss osv)

Oversikten over ressurser i avsnitt 6 og samarbeidspartnere i avsnitt 7 viser mange muligheter for samhandling som vil kunne bidra til verdiskapning innenfor de fire dimensjonene. Potensialet for verdiskapning bør konkretiserer i prosjektplanen for hovedprosjektet.

10.5 Organisering av hovedprosjektet

10.5.1 Prosjekteier

Sør-Hålogaland bispedømmeråd bør være prosjekteier for et hovedprosjekt.

Videre satsing bør forankres, godkjennes og anbefales av Bispedømmerådet før det utarbeides søknader om videre satsing. Dette vil være med på å sikre både lokalt og regionalt engasjement omkring aktivitetene.

Det er vesentlig for hovedprosjektet at det er et solid eierskap og drivkraft for gjennomføring hos prosjekteier. Dette gjelder både i forhold til eierskapet og forankring internt, samt ivareta ansvar for fremdrift og finansiering. Et tydelig og uttalt eierskap gir grunnlag for ei god prioritering av interne ressurser og muligheter for allokering av eksisterende personell og økonomi inn i prosjektet.

10.5.2 Prosjektansvarlig

Prosjekteier bør oppnevne prosjektansvarlig fra egen stab.

10.5.3 Styringsgruppe

Det bør etableres ei styringsgruppe som er bredt satt sammen slik at alle de fire pilarene i pilegrimsfilosofien og sentrale aktører ogsamarbeidspartnere er ivaretatt. Her må både de som er med på å finansiere prosjektet være involvert, men også aktører som kan gi arbeidet innhold og verdi på sikt. Styringsgruppen får ansvar for prosjektets overordna målsettinger og fremdrift.

10.5.4 Prosjektleder

Det bør engasjeres en prosjektleder som har ansvar for fremdrift og utvikling av prosjektet. Denne bør ansattes av Sør-Hålogaland bispedømmeråd, og styringsgruppa leder prosjektleders arbeid. Prosjektleder bør etablere en hensiktsmessig arbeidsgruppe som bidrar til gjennomføringen av prosjektet. Arbeidssted kan være flere steder, for eksempel Gildeskål.

For å oppnå god måloppnåelse bør det engasjeres en prosjektlederstilling i 100% i prosjektperioden.

10.5.5 Prosjektperiode

Hovedprosjektets varighet kan begrenses til 2 år, men gå over tre budsjettår. Dette vil være avhengig av hvilke ambisjoner en legger til grunn for satsingen. Hovedmålet er å stimulere til en oppbygging av aktivitet i hele bispedømmet med tilknytting både nordover og sørover.

Hovedprosjektet vil kunnes starte opp når finansieringen er på plass, tidligst våren 2015. Prosjektleder må være på engasjert fra og med medio august 2015.

10.5.6 Utviklingstiltak

I startfasen av hovedprosjektet må det utarbeides en gjennomarbeidet prosjektplan med organisering, fremdrift og finansiering basert på den forankringen som oppnås med basis i forprosjektet og de endringer som kan oppstå underveis i forankrings og mobiliseringsarbeidet.

I oppstarten kan det være hensiktsmessig å etablere noen piloter for satsingen hvor helhetlige tilbud etableres. Pilotene bør være spredt langt leia, og være naturlige stoppesteder hvor det allerede eksisterer infrastruktur og ressurser som kan tas i bruk i satsingen. Dette vil kunne gi raske resultater og gode eksempler og erfaringer for det videre arbeidet.

10.5.7 Pilarer for hovedprosjekt

Hovedprosjektet foreslås gjennomført etter 3 hovedpilarer:

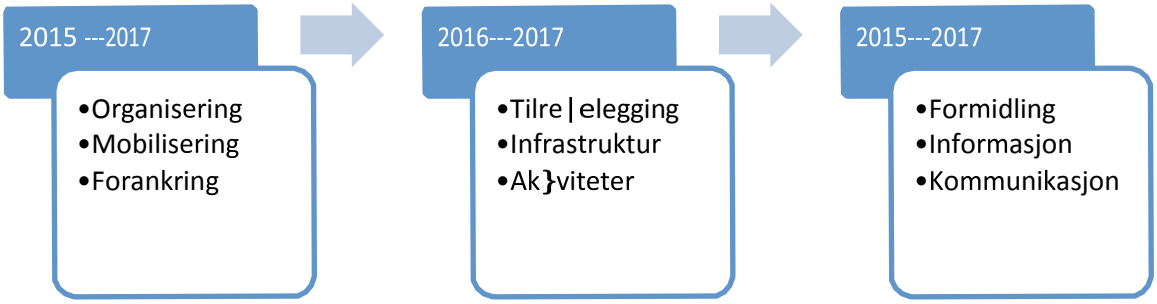

10.6 Prosjektavgrensinger

Det primære geografiske området vil være knyttet til Sør-Hålogaland bispedømme/Nordland fylke, men for en fungerende kystled det vil være avgjørende at forbindelsen videre sørover til Nidaros blir god. Det bør også vurderes å forlenge leden nordover til Trondenes i et samarbeid med Nord-Hålogaland bispedømme og Troms fylkeskommune.

I prosjektperioden 2015 – 2018 skal hovedfokus være en fungerende sammenhengende kystled for reisende med egen båt og for den som reiser kystleden med offentlig transport, samt at erfaringene fra Pilegrimsseilasen med Gamle Salten i 2014 brukes til å utvikle gode konsepter for organiserte turer.

Kystleden skal være sammenhengende, men vil i første omgang basere seg på noen utvalgte pilotkommuner/områder. Pilotene velges med utgangspunkt i eksisterende pilegrimsressurser og interesse for å satse på pilegrimsarbeid.

I tillegg til kystleden, vil andre leder og forbindelser både øst-, vest, sør- og nordover kunne være aktuelle, og en vurdering av disse opp mot en neste prosjektperiode vil inngå i arbeidet 2015 – 2018.

Forprosjektet har tonet ned utvikling av regionale pilegrimssenter. Dette vil et hovedprosjekt måtte ta en stilling til underveis om det er veien å gå for en varig drift av en kystled.

Det primære geografiske området vil være knyttet til Sør-Hålogaland bispedømme/Nordland fylke. Ryggraden i kystleden vil være hurtigruteleia og hurtigbåtsystemet i fylket som knytter små og store steder langs kysten sammen.

Det sekundære (eller utvida) området vil være:

- Nordover til Trondenes og Nord- Hålogaland
- Sørover til Trondheim
- Østover til Sverige

Tilbakemeldingene fra omkringliggende geografi, viser at det er sterkt ønske om videre samarbeid både sørover mot Nidaros og nordover mot Troms. Avdekking av ressurser mot øst og på Nordkalotten viser også at det foreligger mange muligheter for å etablere samarbeid som kan ha positive synergier for det videre arbeidet.

10.7 Målgrupper

Den videre satsingen bør henvende seg til noen primære målgrupper

- Folkekirka i Sør-Hålogaland – menigheter
- den lokale pilegrim
- den tilreisende pilegrim (nasjonal og internasjonal)
- ordinær turist
- barn og unge, for eksempel gjennom utarbeiding av lokale tiltak innen Den kulturelle Skolesekken, trosopplæring

10.8 Tiltak og fremdriftsplan

		Aktivitet	Samarbeidspartner	Tidsrom	Ansvarlig
HA0	Prosjektdesign	a) Beslutning i SHBDR		Høst 2014	SHBDR
		b)Finansiering --- søknader	NFK, RA,OVF	Høst 2014	SHBDR
		c) Spesifisere hovedprosjekt og ambisjonsnivå	NFK, RA, NHBDR, NBDR, NPS, OVF	Høst 2014	SHBDR
HA1	Organisering				
	1.1 Prosjektorganisasjon	a)Styringsgruppe---etablere	NFK, RA, kirkene,	Vår 2015	SHBDR
		b)Prosjektleder---engasjere	Gildeskål kommune	Vår 2015	SHBDR
		c)Piloter --- velge ut	SHBDR, kommuner	Høst2015	PL
	1.2 Mobilisering av aktører	a)Etablere samarbeid med aktører	Kommuner, lag og foreninger, kirkene, skoler, destinasjonsselskap, MS Gamle Salten	Høst 2015	PL
		b) Informere og kommunisere med lokale samarbeidspartnere om prosjektets mål og aktiviteter		Høst 2015	PL
	1.3 Regionale samarbeid	a) Etablere samarbeid og avklare muligheter med tilstøtende fylker	Nord-Trøndelag og Nord-Hålogaland	Vår og høst 2015	PL, SHBDR
	1.4 Internasjonale samarbeid	a) Etablere samarbeid med internasjonale satsinger	Canterbury, Nordiske veikirker, Sjømannskirken i London,	Høst 2015	PL, SHBDR
	1.3 Lokal forankring	a) Definere utvikling av hver enkelt pilot	Pilotkommunene, Lokalt næringsliv, lokale lag og foreninger, skoler, kirker	Høst 2015	PL
		b) Definere lokale aktiviteter og ambisjonsnivå	Kirker, kommuner	Høst 2015-2016	PL
		c) Etablere lokale prosjektgrupper som jobber med aktiviteter og utvikling	Kirker, fellesråd, lag og foreninger	Høst 2015	PL
	1.4 Regional forankring	a) Forankring og samarbeid med prostiene	Prostene, pilotmenigheter	Høst 2015	PL
	1.5 Nasjonal forankring	a)Samarbeid med nasjonale aktører	Riksantikvaren, Nasjonalt pilegrimssenter, Nasjonalt kirkelig pilegrimsutvalg	Høst 2015	PL
		b) Samarbeid med Kystpilegrimsleden	Kystpilegrimsleden	2016	PL
HA2	Tilrettelegging				
	2.1 Infrastruktur	a) Oversikt over kirkeveier og etablerte vandringer som kan tas i bruk	Museene, kirkene, kommuner, historielag	Høst 2015	PL
		b) Oversikt over kirkelige ressurser (åpne kirker, aktiviteter tilknyttet olsok, andre aktiviteter)	Kirkene	Høst 2015	PL
		c) Kartlegge relevante kulturminner i tilknytning til leden	Museene, fylkeskommunen, kommuner	2016	PL
		d) Oversikt over overnatting og bespisning	Næringsliv, private eiere	2016	PL
		e) Transportmuligheter med offentlig transport	Fylkeskommunene, transportselskap (Hurtigruten, Veolia, Torghatten Nord, Nord Trafikk)	2016	PL
		f) Synligjøre og informere om transport med egen båt	Kystlag, gjestehavner, kommuner	2016	PL
		g) Inngå samarbeidsavtaler om lokal transport med private båter	Kystlag, gjestehavner	2016	PL
	2.2 Aktiviteter	a) Pilegrimsseilas med MS Gamle Salten til Olavsvaka	Rederiet Saltens, Riksantikvaren	2016	PL
		b) Pilotene: egne aktivitetsplaner utarbeides	Utvalgte menigheter	H-2015-2016	PL
HA3	Formidling				
	3.1 Informasjon	a)Utarbeide informasjonsplan		Vår 2016	PL
		b) Digital markedsføring på etablerte plattformer	Kirken, Nasjonalt pilegrimssenter, bispedømmet	Vår 2016	eksterne
		c) Utarbeide brosjyrer og kart		2016	PL
		d) Utvikling av app/mobilguide	Stavangerprosjektet, IT-leverandører	Vår 2016	PL/ekstern
		e) Utarbeide skiltplan	Kommuner, fylkeskommunen, Riksantikvaren	Høst 2016	PL

	3.2 Kommunikasjon	a) Informasjon internt i bispedømmets kollegium	Prostene/prestene	Halvårig	
		b) Mediaplan	Media, prosjekteiere lokalt	Ved behov	PL
	3.3 Forskning/dokumentasjon	a) Etablere samarbeid med Universitetene og master og bacheloroppgaver	UiN, UiT og HiNT		PL, SHBDR
		b) Etablere samarbeid med museene om utvikling av formidlingsopplegg knyttet til lokale aktiviteter	Museene		PL, SHBDR
HA4	Evaluering	Midtveisevaluering		Høst 2016	PL
		Sluttevaluering		Høst 2017	PL
HA5	Exit-strategi	Beslutning omkring videreføring av aktiviteter bygd opp i prosjektet		Høst 2017	SHBDR
		Rapportering til tilskuddsparter		Høst 2017	SHBDR

10.9 Kostnader og finansiering

Prosjektet gjennomføres over tre budsjettår fra vår 2015 til høst 2017.

Kostnader

Lønn og personalkostnader	2 årsverk a 700 000,-	1 400 000,-
Prosjektledelse	150 000,- per år	300 000,-
Allokering av egne ressurser	Tot 1 årsverk	700 000,-
Kontorfasiliteter Gildeskål kommune	75 000,- per år	150 000,-
Kjøp av tjenester	Til ulike grafiske og elektroniske løsninger	1 000 000,-
Styringsgruppe	Reise, møter, honorar	150 000,-
Uforutsette utgifter		300 000,-
		4 000 000,-

Inntekter og egeninnsats

Nordland fylkeskommune	Hovedsaklig Nordland fylkeskommune.	1 400 000,-
Riksantivkaren	3 x 200 000,-	600 000,-
Sør-Hålogaland BDR	Egeninnsats	700 000,-
Gildeskål kommune	Kontor mm	150 000
OVF – SHBDR (egne midler)	75 000,- i to år og 100 000,- i ett år	250 000,-
OVF-fond		250 000,-
Sponsorer/stiftelser	Torghatten, HR, SNN, andre	350 000,-
Kommuner (piloter), Troms fylkeskommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune		300 000,-
		4 000 000,-